

ajlóretó

helyőrség

IRODALMI-KULTURÁLIS MELLÉKLET

3 Klamár Zoltán:
Lovak10 Pekár Tibor:
Erkel és a Himnusz16 Lukács Lilla:
Gyökereink

2023. január 21. VI. évfolyam 1. szám

tárca

FLÓRI

Flóri harmonikával a vállán áll a két gyerek között. A kislány előreszalad, a fiú térdnadrágban lép egyet a lány után. Flóri a fényképezőgéphez néz, fején kalap, szájában cigaretta. Büszkén tartja magát. Húzza a harmonikát. Szól a zene. A képen tavasz van.

Régi fényképalbumot nézegetek. A karácsony előtti nagyta-
karítás kávészünetében került a kezembe, gondoltam, belenéz-
zek, aztán folytatom a munkát. Nem így lett. A sárguló, fakuló
fotók megállítottak. Történetek
jutottak eszembe, egy mozdulat,
egy kézlegyintés, egy félszeg mo-
soly, kalapbillentés. Egykor do-
boz őrizte ezeket az emlékeket, de
öreganyám vett egy szép vajszerű
albumot, letörölgette, megsimo-
gatta, rendszerezve beragasztotta
a fotókat a kemény lapokra. Az ő
hátrahagyott, gyöngéd tekintete
megszólaltatta Flóri harmonikás
fényképét az albumban.

Míg néztem a régi képet, újra
hallottam a mesét, hogy a ta-
vasz után nyár lett. A harmoni-
ka elhallgatott, katonák jöttek,
a trombitász inkább illett a táj-
hoz. Flóri hitte, hogy hősként
tér majd haza, kalapjában árva-
lányhajjal, gomblyukában szeg-
fível, lovon vonul végig a falu

utcáján, be egészen a házig, ott
könnyedén leugrik a pej paripá-
ról, büszkén lépi át a küszöböt.
Olyan büszkén, ahogy a tobor-
záson megjelent. Nem sejtette,
hogy mire visszatér, nem lesz
már akkor semmi a reményből
és a múltból sem. Mire hazaérke-
zett, elillant a tartása.

Flóri ül a gyógyszerészár lépcső-
jén, előtte zsíros, lyukas kalapja
üresen tátong. Fejét lehajtva, ujjai
között parázsló cigarettával mo-
tyog. Valami olyasfélét, hogy csak
pár dinárt... Nem mondja, hogy
orvosságra kell, gondolhatják a
járókelők, hiszen a patika bejá-
ratánál kéreget. Inkább csak ül
ott, vagy áll a falnak támaszkod-
va. Kopott öltönyben, megszür-
kült fehér ingben, pertli nélküli
cipőben várja az alamizsnát. Uj-
jai sárgállanak a ráégett csikktól,
hátrafésülts zsíros haja rátapad a
fejére. Nagy bibircsókos orra, sötét
szeme, vastag, érzéki szája és
telt bajusza alól vékonycsontú,
apró termetű hatvanas néz maga
elé.

Flóri már nem veszi át a nyug-
díjat a postástól, a pálinkafőző-
től nem kap hitelbe egy fityókkal
sem. A család körbejárta a bolto-
kat és trafikokat is, hogy ne adjan-
ak neki. Flórit megütötte a szél,

Gruik Ibolya

beszélni sem igen tud már, csak
a lába jó, mert az viszi messzi-
re, egészen a belvárosig, ahol úgy
gondolja, talán nem ismerik, és
talán dobznak a kalapba annyit,
hogy hazafelé menet megihat egy
targyit a kimérőnél, meg össze-
szedhet néhány eldobott csikket,
anélkül hogy rászólnának, ugyan
már, Flóri! nem szégyelled ma-
gad...

Flóriiiii! Erre ébred mindig,
ha a kislány ott alszik Verával.
Flóriiiii! Megfordul olyankor, az
oldalára fekszik, mert a gyerek
nem alszik el addig, amíg ő hor-
tyog. Most pihenni kell, gondol-
ja, és újra elnyomja a fáradtság a
konyhában a priccsen.

Flóri húzza a lábát a friss hó-
ban. Viszi a kiflit reggelire. Meg-
áll az ajtóban, tudja, nem léphet
be, mert úgyis rászólnak, ne hozd
be a havat, Flóri! Áll a konyha-
ajtóban, várja a következő uta-
sítást, hogy mehessen már. Nem
fázik. Nem érzi... Megigazítja a
zsíros kalapot a fején, arra gon-
dol, hogy hátha, hátha kerül bele
pár csörgős ott a patika előtti lép-
csőn. Aztán irány a kimérő, a Kő-
rösíné olcsó pálinkája majd béké-
vé oldja ezt a napot is.

Hol van, hova lett a harmoni-
kád, Flóri?

vezérvers

Lázár-Szűcs Anikó

Új év

Feneketlen kútba nézel
nem tudod mély-e
vagy csak nagyon sötét
Annyi fényt nyelhetett
ideje lenne
kifelé is sugározni valamit

Telt tüdő
fújja vissza a térbe
a világ összes fényét
Konfettiként robbant
tűzijáték pókhálót
a lineáris idő egére

De mi lenne ha
éjfélkor megállna
vagy visszafelé pörögne
minden felszínre szabadult
aranybronz buborék
Visszaszívna minden
izzadt csókot
A konfetti pepitáját
visszazárna ölébe az ágyú sötétje

A hangot visszahívna a tömeg
(emberek metszetlen halmaza)
S a hang
az a kicsapott, húséges eb
(ilyenkor szökik
retteg önmagától)
most amorf gazdájához loholna
elcsitulna lágý ölében

Végre csend van
Sötét is
Nem tudod mély-e
de megint belenézél
A hideg éle lemarja rólad
a tavalyi fáradtság rozsdáját
a sötét némaságban
És halad megint előre minden
lineárisan az idővel
Fény és hang
mindig ugyanazt a verset írja

VILÁGVÉGE-SIRATÓ

Ficsku Pál

Elhúzom a nótát, gyerek, mondta a férfi, azon a különleges keveréknyelven, amit a hegyi emberek beszélnek, és ami a síksági ember fülének egyszerre esik kellemetlenül és tűnik egzotikusnak, főleg meg akkor, ha az ember idegen országban van, ami valaha a nagypapjaé is volt.

No, mi a nótád, kérdezte, és sercintett egyet a vagon deszkapadlójára.

Még sohasem szólítottak idegen gyereknek, még soha nem akarták elhúzni a nótámat. Gondolkodtam egy kicsit, aztán azt mondtam, „száncsák az erdei utat”, az a nótám, öreg, azt húzza el. „Száncsák az erdei utat, viszik a magyar fíjukat, viszik, viszik szegényeket, szegény magyar legényeket.” Az öreg megértette, sercintett még egyet. Eltápota, a vicinális barnás padlóján kis világos folt keletkezett. Ha teliköpködtek volna a tizeshonvédek, és taposták volna el, mint a Magyaros-tető ösvényeit, talán tiszta lenne ez a szaros vonat.

Pelyhedzik az állad, gyerek. Még nem is voltál katona, de legyen úgy, ahogy akarod. Belehasított a vagon füstjébe az énekem, „száncsák az erdei utat, viszik a magyar fíjukat, viszik, viszik szegényeket, szegény magyar legényeket”.

Az öreg tárcsás hegedűn játszott, olvastam már róla, de csak most láttam először. Lassan vijjogott a zene, lépegetett a vicinális. Aztán folytatta az öreg tovább, néha magyarul, néha románul, néha azon a különleges hegyi nyelven. Néha rakott valaki a tűzre, a sarokban álló vaskályha kellemes meleggel töltötte meg a vagon. Kézről kézre járt a cujkás üveg és az alvadt sör, én is kaptam belőle, kaparta a torkom, égett a gyomrom, úgy éreztem, mintha lassan megalvadt volna a vérem.

Még csak tizenhat éves voltam. Egyedül voltam.

Otthon azt mondtam, hogy osztálykirándulásra megyünk.

Akkor még nem létezett bankkártya, se mobil, a vakvilágba indultam.

Már egy hete utaztam, stoppal, vonattal, busszal, szekérral, csak mentem úgy céltalanul, mint ahogy a céltalanok szoktak menni. Ha felvett valaki az autójába, és kérdezte, hova megyek, akkor a tizenhat évesek bölcsességével azt mondtam, mindig, az ember nem azért utazik, hogy menjen valahová, hanem csak hogy menjen.

A Magyaros-tetőre mennék, de nekem minden, ami van, magyaros.

A pályaudvarokon mindig az első vonatra szálltam fel, ami indult, kivéve, ha lehetett valamit enni a restiben, halfasírt, mics, puliszka, mindegy. Most is véletlenül kerültem erre a vicinálisra. Áldottam a Jóistent, hogy erre terelt, azt hittem, a tárcsás hegedűs öreg lesz utazásomnak a végpontja. Aztán hazamegyek, újra a suli. Bekapcsoltam a diktafont, Bécsből hozta apám, valami konferenciáról.

Zötyögött a vicinális, néha lassított, ilyenkor az első kocsiból leszállt a kalauz, előrerohant, leengedte a sorompót, aztán amikor áthaladt a vonat a kereszteződésen, az utolsó kocsi visszazsúrt. Néha megálltunk, falusi népség szállt fel, hatalmas batyukkal, kaskában kötözött lábú tyúkokkal, egyszer egy kecske is az útítársam lett. Csípte a szememet a vágott dohány füstje, de körbe-körbe jártak a demizsonok, adtak újra, nekem, az idegen gyereknek.

Egyszer, egy kis állomásnál, amihez szemlátomást nem tartozott falu, elkiál-

totta magát a kalauz. Büfé! Az emberek szedelőzködtek, csomagjaikat hátrahagyva szálltak le a vonatról. Nem féltek attól, hogy kirabolja őket valaki, hová is vitték volna a semmit a semmibe.

A büfé egy kerek kút volt.

A kút kávjáról egy madzagra hurkolt bádogcsupor lógott le. Sorban álltak az emberek, ittak néhány pohárral, aztán jöhetett a következő. Nem értettem, mi ez a büfé, a vonat teli volt pálinkás meg boros demizsonnal. Aztán amikor megittam az első pohárral, rájöttem, ez az élet vize.

Ez az Isten vize, mondta egy férfi, aki ezt megissza, örökké boldogul.

Mégsem a tárcsás hegedűs a végállomás, gondoltam, és nem szálltam vissza a vonatra. Amikor a vicinális elment, az arcomat a napfény felé fordítottam. Körülnéztem, tényleg nem tartozott falu az állomáshoz, csak egy kis bakterház, egy váróterem és egy söntésnek kinéző épület állt az egy szál sín mellett. Húztam még egy vödör vizet, ittam belőle, megmostam az arcom, aztán elindultam a söntés felé.

Csak néhány ember tartózkodott bent, Isten vize helyett sört meg pálinkát iszogattak. Nem tudom, hogy honnan kerültek ide, talán a vonatról szálltak le, és a következő vonatra vártak. Kértem egy sört, és megkérdeztem, lehet-e enni valamit. Éhes vagyok. A kövér pultosnő elém rakta a sört, aztán elnevette magát.

Enni, itt?

Már két napja nem ettem. Legutóbb, amikor megláttam egy pékséget, a kirakatban hatalmas kenyerekkel és kiflikkel, rohantam, venni akartam négy-öt veknit, csak legyen mit enni, de csalódtam. A boltban nem lehetett kapni egy fa-

lat kenyeret sem, csak néhány vágni való házi vajat meg lekvárt. De hát ott van a kirakatban, hebegtem a boltosnak. A boltos kivett egy kenyeret a kirakattól, neked adom, hogyha kell, mondta. Elviheted. Boldogan fogtam a kezembe a kenyeret, bele akartam harapni, nagyot koppant a fogam. Parafából volt a kenyér. Kirakat az egész világ, mondta a boltos, aztán vajkent a tenyeremre, rá lekvárt, nyald le, ez ingyen van, mondta. Most meg ott ültem az Isten vize söntésben, ahogy elneveztem, és nem volt mit ennem.

Idegen ember idegen helyen nem sokáig üldögélhet észrevétlenül. Főleg, ha gyerek. Az egyik asztalnál három férfi snóblizott ötbanisokkal. Szerettem az ötbanisokat, értékük nem volt, csak vers-tanilag. Kedvenc költőnőmnek, Hervay Gizellának egyik versében potyogtak az ötbanisok. Ennek a költőnőnek egy másik versora így hangzott: „én térképen tanultam járni”. Eddig csak a katalógus-szekrény és a könyvtáros pult között járkáltam, talán ezért is indultam el, csak úgy, találmra.

A három férfi észrevett.

Hová sietsz, gyerek, kérdezte az egyik.

Csak úgy téngerdek, mondtam. Nem tudtam, miért gondolják, hogy sietek, már vagy egy órája itt üldögéltem a sarokban.

Ha nyersz, hazaviszünk, mondta az egyik.

Persze nem nyertem. Lassan beesteledt. Nem tudtam, mit fogok csinálni, itt nem lehet aludni. A következő vonat meg csak reggel jön. A vicinális meleg kályhájára gondoltam, bár lehet, hogy már az is bezárt a világ végén. Meg a vajas-lekváros kenyérré. Talán kár volt mohón lenyalni.

Na, gyere, gyerek, mondták ők hárman, hazaviszünk.

Álltak az istenverte kocsi előtt, a fiú várta, hogy valamelyikük elindul, és visszatér egy rozoga Dácsiával vagy talán egy ködte egylovas szekérral, de nem.

Egyébként is, hova vitték volna haza, hiszen a semmiből jöttem.

Nem volt se Dácsia, se szekér. Elindultunk gyalog. Már beesteledt. Mintha behavazták volna a szemünket.

Ballagtunk a homályos semmiben, falunak nyoma sem mutatkozott. Egy útkereszteződéshez értünk. Balra az állt az útjelző táblán, hogy Keresztút. Ami előremutatott, azon meg az, hogy Keresztút. A jobbra menő is Keresztútra vezetett. Megfordultam, már nem is csodálkoztam, hogy Keresztútról jöttünk. A három férfi hívogatott magához, Keresztútra.

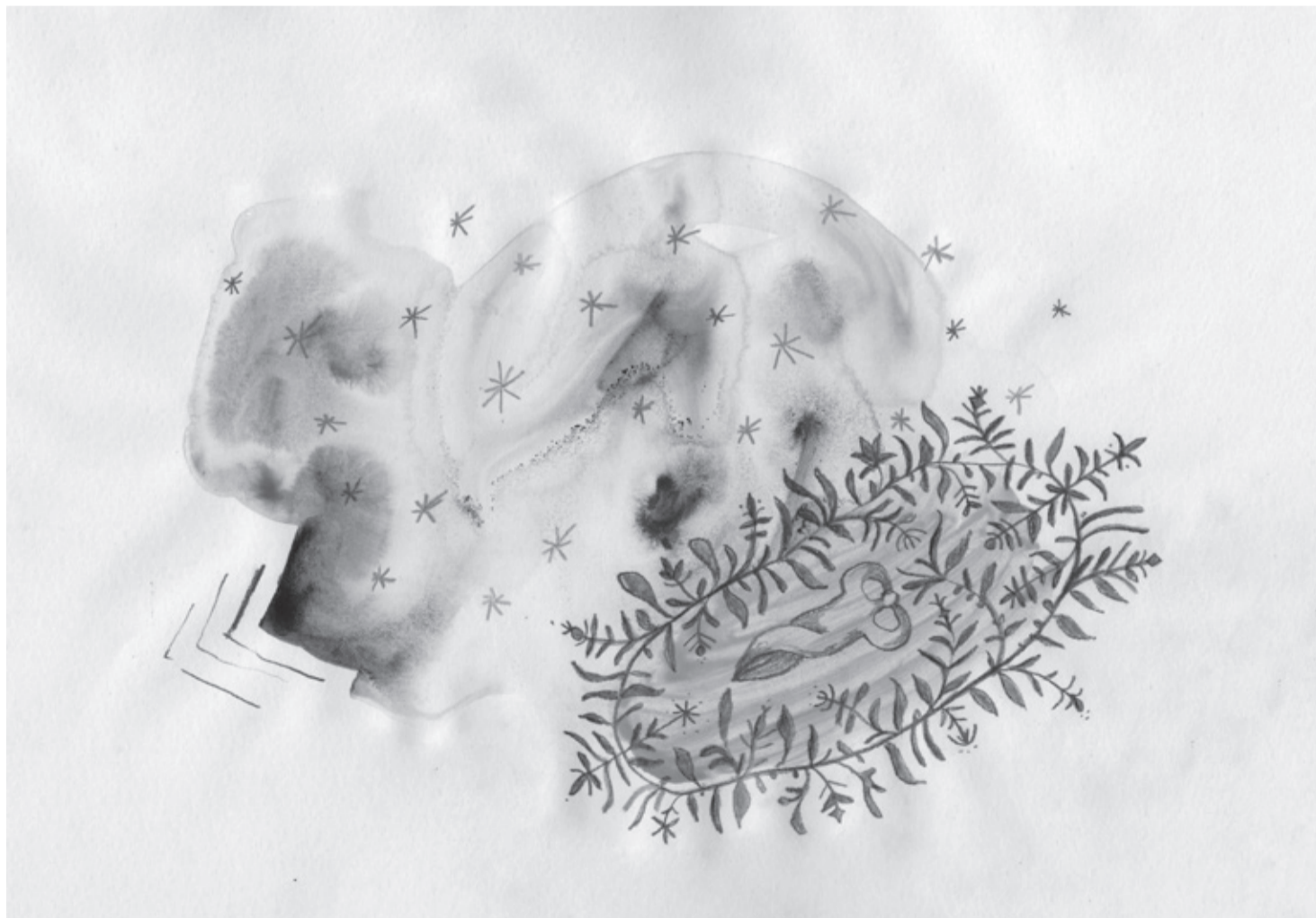
Van még egy kis dolgom az életben, mondta a fiú, el kell jutnom a Magyaros-tetőre, de köszönök mindent, azzal visszaindultam Keresztútra, megvárni a reggeli vonatot.

Befeküdtem a fűtetlen váróterembe a hálósákomban.

Egyedül voltam.

Elővettem a tárcsás hegedűs felvételt, mielőtt a fülemhez szoritottam volna, és mielőtt elaludtam volna, még ráírtam a kazettára:

Világvége-sirató.

LOVAK

Klamár Zoltán

*Háború volt, halálos télben
rühes lovak közt dülöngéltem.
Katonalovak voltak, árvánk,
a poklok útjait bejárták.*

(Nagy László: Katonalovak)

Zord, békétlen időben, komor verset olvasva jutott eszembe, hogy talán húsz éve is van már annak, amikor Magyarkanizsa határában, a *Lupuj-sori* tanyák közt kóborolva éppen Kálmán Miklós gazdával beszélgettem, miközben a portán egy kiscsikó jött a világra! Igazi csoda! Mentünk megnézni az apró jószágot, amely anyja mellett éppen akkor próbált felállni. A pej kanca – megérezve bennem az idegent – hirtelen aggódva nyeríteni, táncolni kezdett, én meg egyre csak azt mondogattam ott az istállóajtóban: milyen kedves kis jószág!

Később megtudtam: a csikó Kedves lett. Így hát tisztesség ért, nem is akármilyen. Végül is, akkor ott én adtam nevet a tanyai jövevénynek.

Egyébként imádom őket. Gyönyörű, izmos, okos állatok. Különös érzés bársonyosan puha orrukát megsimítani... Nem csodálkozom azon, hogy a jobb érzésű paraszt- és fuvaros embereknek mindig volt egy-egy olyan történetük, amelyben a Csillag, Szellő, Csinos, Fakó vagy akár milyen nevű lovak főszerepelt. Érthető, hiszen jó esetben egy-egy patás húsz-huszonöt évig szolgálta gazdáját. Famíliánkban – csupa iparos ember – kivétel csak Rakk dédapám képezett. Egyedüli ló tulajdonos volt, de azért, mert lovas rendőrként szolgált. Először Pesten, aztán meg Topolyán.

Így semmi furcsa nincs abban, hogy minket, kései utódokat nem sok minden köt a lovakhoz. Bár hozzátartozik az igazsághoz, hogy unokahúgom nem is olyan régen vett magának egy derék nagysörényűt. Méghozzá lókupec cigánytól. Ezek szerint még mindig van olyan! Párját ritkító üzlet volt, mert mindhárom szereplő örült. A cigány annak, hogy sikerült eladnia a gebét, a húgom a remek vételnek, a ló pedig az új, szerető gazdájának! A kupec, látva a helyet, átadásakor meg is jegyezte: – E Tonka, stigla si u raj!

Hát igen, földi mennyország a patásnak a biztos fedél a feje felett, a rendes abrak, a napi gondoskodás. Ráadásul mind ezért csak annyit kell elviselnie, hogy néha-néha felülnek a hátára.

No de térjünk vissza a történet eredeti fonalához, a családi lótalansághoz. Érdekes módon valahogy mégis úgy alakult az életem, hogy ha lovam nem is, de az idők folyamán lett néhány személyes történetem, olyan, ami róluk, állatokról és rólunk, emberekről szól.

Kapaszkodók

Zsenge gyermekkoromban elszaladt velem a ló! A szó szoros értelmében. Régi történet. Négy-öt éves lehettem mindössze. Akkoriban szállási gazdák városi házában hátsó traktusát béreltük éveken át. Egyedül laktunk a portán, úgy, mintha a miénk lett volna minden. A bérleményért a hónap első piaci napján fizettünk, akkor jött el a gazda halk szavú felesége az esedékes részletért. Soha nem időzött sokáig, épp csak leült, illendőségből, hogy ne vigye el az álmunkat. Egy ilyen alkalommal édesapámmal éppen kikísértük az asszonyt, aztán álldogáltunk a ház elé ültetett, fehérre meszelt törzsű dió-

fák alatt, amikor a szomszéd bácsi a patkolókovácsból vezette haza szelíd szürke lovát. A nagyhangú ember mellénk érve hirtelen felém fordult, kissé lehajolt, és megkérdezte: – No, öcskös, felülsz a hátára? Megnézzük, hogy leesik-e a patkó!

Kell ennél több egy gyereknek, különösen olyannak, aki már ismeri az állatot? Sőt, kicsit a barátjának is tekinti, mert olykor vitt neki sárgarépat, hulló almát... Kissé megszeppentem ugyan, mégis nagyon határozottan bólogtam. A nagydarab ember széles mosoly kíséretében valósággal feldobott a szürke hátára. – Kapaszkodj a sörényébe, kisfiám! – kiáltotta, és hatalmas tenyerével rápaskolt a ló farára. A szürke – legalábbis ez él emlékeimben – ütemesen kocogni, majd futni kezdett velem, én meg ott zötykölődtem széles hátán. Már azt hittem, kifut velem a világból, de aztán egyszer csak egy éles füttyszóra megfordult, futása egyre szelídült, majd gazdájához visszaérkezve megállt. Még akkor is a hátán ültem, és görcsösen markoltam hosszú, fehér sörényét, amikor édesanyám futva jött felém, és mérgesen kiabált a két felnőtt nadrágosra. – Ennyi eszettek van, és ha ledobja a ló? Hogy engedhetted? – nézett apámra, aki hirtelenjében azt sem tudta, melyik lábára álljon. – Szelíd jószág ez, szereti a gyerekeket! – szólalt meg a szomszéd. – Tudhattam volna, hogy a maga esze ad ki ilyeneket! – berzenkedett anyám. – Férfiak! Te meg ne neved! – ez nekem szólt, akit akkorra már a karjára kapott, és egy laza csuklómozdulattal azonnal fejbe is csapott.

Mindez a *Széles* utcában történt, ahonnan pár évvel később a közeli *Linderbe* költöztünk. Ott vettek egy kis házat a szüleim. Csendes, szűk utcában volt, ahol többnyire hozzánk hasonlóan szegény emberek laktak.

A szomszéd gyerekekkel éppen csak megismertük egymást, elkezdtünk játszani a nyári napok valamelyikén, amikor pajtásaim nagy izgalommal kiabálni kezdtek: – Gyerünk kapaszkodni!

Nem tudtam mire vélni a dolgot, ezért a ház falához lapulva figyeltem őket. A sar-

kon egy zörgő parasztszekér fordult be, a bakon kalapos ember ült. A kocsi törösesbarna, csillagos homlokú ló húzta. – Jön Márkó bácsi! – lármáztak lelkesen a kopaszra nyírt, klottgatyás, meztlábás fiúk. A fogat elé szaladtak, így amikor az a házuk elé ért, a saroglyába már vagy hárman kapaszkodtak, felhúzott lábakkal, és legalább annyian futottak utána. A zsvajra Márkó bácsi megállította a lovat, felállt a bakról, és a gyerekek felé fordulva elmagyarázta, hogy eltörhet kezük, lábuk, ha leesnek, hát ne kapaszkodjanak a mozgó kocsihoz. A fiúk csak pislogtak, de nem mozdultak. Az öreg leült, mire a ló megrántotta a szekeret, és elindult. Az utca derekán aztán Juliska néni ordította le őket és Márkó bácsit is, aki szabadkozva mondta, hogy már rájuk szólt! – *Ustor* köll ezeknek, nem tudja?! – kiáltott a harcias asszonyság. – *Ustor* csak a hitvány kocsinak köll! – hangzott a válasz.

Noha ott volt a tartóban a hosszú nyelű, három piros bojtal díszített szíjostor, soha nem láttam, hogy használta volna, pedig hetente többször végigzörögte az utcát, a földekre tartva vagy éppen onnan hazafelé igyekezve.

Egyszer aztán tanúja voltam egy furcsa esetnek. A házuk előtt játszottam, amikor az ismerős fogat befordult a szűk sarkon. Szájtátva néztem, hogy ballag a ló, noha a kocsi nem láttam sehol. A kíváncsiságtól hajtva a fogat nyomába eredtem, és egészen a házig követtem a zörgő, csikorgó, nyikorgó lócsős szekeret. A ló a kapu elé fordult, megállt, felvetette a fejét, és nyerített párat. Némi csend és várakozás után újból nyerített. Márkó bácsi felesége kinézett a résnyire nyitott kiskapun, majd eltűnt mögötte, hogy aztán lassan kitarja a nagykaput. A jámbor jószág behúzta a szekeret, és megállt az udvaron. A fejkendős, idős néni – gyermekként annak láttam – némi sopánkodással a hangjában mondta a magáét: – Jaj, Márkó, Márkó! Még jó, hogy a lovad nem iszik. Mer' né'küle te aztán haza se' talá'ná!

Az utca másik ló tulajdonosa, Jani bácsi, fuvarosként nagyon büszke volt szép,

szilaj fekete lovaira. „Olyanok, akár az ördög lelke!” – mondogatta anyai nagyanyám, aki apám halála után nem sokkal hozzánk költözött *Morovicáról*.

Szóval, a két ló széles, gumikerekű spediterkocsit húzott, amely kétszer akkora volt, mint Márkó bácsi szekere. Nem nyikorgott, így csak a nehéz lódobogást lehetett hallani, ha néha-néha az utcába fordulás után gazdájuk közéjük csapott ostorával.

A szűk és poros utca csendjét ilyen zajok verték fel. A házak előtti kispadokon esténként bandázók tanyáztak, de megtörtént, hogy délelőtt is kiült pár asszony, postásra, újságkihordóra várva. Egy ilyen alkalommal megint egy trappban érkezett Jani bácsi fogata. A beszélgetők nem vettek tudomást a fuvaros bolondériájáról, csendesen mondták a magukét, amikor a rátarti ember lovait a bandázók felé fordította. Lett is nagy riadalom, a fiatalabbja átugrotta a padot, vagy a gyalogutat szegélyező csenevész akácfa közé menekült. Ám a köztük lévő, igen terebélyes Vera néni ilyen mutatványra képtelen volt. Így egyedül ő került szemtől szembe az egyik éjfekete ördöggel! Amikor levegőhöz jutott, rá is kiáltott a magát elszámító kocsihoz: – Jani, a lovadnak több esze van, mint neked! Nézd meg, nem tette le a lábát. Vigyázz, hogy ne taposson rám!

A fuvaros szó nélkül, talán kissé szégyenkezve is, továbbállt a fogattal.

Vera néni férje a hangoskodásra jött ki, aztán az asszonyok közé ült, és egy akkor már húszéves történetet mesélt el ott a padon. A felnőttek között, a pad mellé guggolva hallgattam, amit arról mondott, hogy milyen okos a ló!

Csillag

– Október vége vagy november eleje volt, amikor a gazdáméknál kukoricaszárat hordtunk éppen a földekről a *Széles* utcai ház udvarába. Egy orosz motoros járór kanyarodott hirtelen a fogat elé.

novella

Klamár Zoltán

Az almásderes kanca megijedt a géptől, és magasra ágaskodott. „Hó, hó! Ne te, ne! Csillag, állj már meg!” – kiáltott rá a hajtó. A motor pótkocsijában ülő katonára vigyorogva ugrott a ló elé. „Davaj, davaj!” – mondta, és közben nyakában lógó gépkarabélyát a bakon ülő felé fordította. „Már mindent elvittetek, a Csillag marad!” – szölt a kétségbeesett gazda. „Što takoje? Igyi szuda!” Nem tudtuk, mit akar, de mozdulni sem mertünk. Egy pillanatra mindenki sóbálvánnyá vált. Az orosz továbbra is vigyorgott, miközben fél kézzel lerántotta a kocsiról a tiltakozni próbáló gazdát. Az nagyot esett, majd miután feltápáskodott, a fegyveres már a ló felé bökött. Megpaskolta Csillag nyakát, hogy az állat megnyugodjon. Aztán gyakorlatilag mozdulattal kifogta a kocsiból, levette róla a hámot. Végigtapogatta a lábszárát, majd a patkolást vizsgálta.

Közben a gazdám egy fejlot hozott, meg kötelet. „Viseld gondját. Jó ló a Csillag!” – mondta szomorú képpel. „Csi-lág, Csi-lág!” – ismételte a katona, aztán beült a motorbicikli oldalkocsijába, kezében a Csillag kötelével. A motor hangjától ismét megriadt állat táncolt egy kicsit, de a kö-

tél rántásának engedelmességgel mégis elkocogott.

A fele rakományt, kékbe kötött kucoricaszárat, kézben hordtuk a portára. Csak utána toltuk be a szekeret.

Már tavaszodott, amikor gazdámmal a piacon találkoztam. Áprilisi nap volt, malacot készült venni. Hívott, hát vele mentem. – Persze, mert mindig a kocsmában kötöttetek ki! – vetette közbe szemrehányóan a felesége. – Szóval, a piac végében, mindössze egy helyen, környékbeli szállásiak kínáltak négy apró mangalicát. „Hát ezek olyan semmire valóak!” – jegyezte meg, úgy, hogy az árus is hallja. Aztán ráérősen nézegette a kocsi-derékban szalma közé húzódott kis jószágokat. Mivel más érdeklődő nem akadt, így nagy hangon, magabiztosan kérdezte az árukat.

A kocsiba fogott ló bólogatni, nyihogni kezdett. Nyilván azt is csak szemmel tartja, a bordái is látszanak. Ilyen lehetetlen népség a szállási – súgtam oda neki. Ő meg csak úgy foghegyről szölt: „Tied a ló?” „Az enyém hát! Mér’ kérdi?” – mondta a kopott subájú szállási ember. „Akkor mért nem adsz neki rendesen enni? Ösz-

szefeni az inát, nem látod?” Az eladó, de a gazdám is ideges lett, amit akkor nem igazán értettem. Nézte az almásderes jószágot, ahogy én is. A fene se tudja: tényleg csontsovány volt, mégis ismerősnek tűnt. „Mióta van nálad? Tudod, nekem egy hasonló, Csillag nevű volt!” Éppen úgy megnyomta az elejét a csillagnak, mint mikor a jószágot indította. A név hallatára újra nyihogni kezdett a ló. Erre aztán a szállási elmesélte, hogy egy késő őszi nap reggelén bent találta az udvarán. „Ott állt, egy fejlot rajta...” „Azon meg egy darab kötél.” „Honnan tudja?” – nézett csodálkozva a piacozó. „Hát, mert úgy vitte el az orosz a ház elől. Megvan a passzusa! Az nem köllött a rekvirálónak.”

A szállási a fejét vakarta. Igaz, nem lopta, hanem találta a lovat, vagyis hát az bitangolt be hozzá. Meg is örült neki, hiszen tőle is elvették a sajátjait, de már most mi legyen? Álltak ott egymást mérgetve. „Megveszem a malacaidat, a ló sorát meg megoldjuk valahogy. Most vigyél haza. Kézben csak nem vihetek négy visító jószágot. Ha meg összekötjük őket, soha nem érek velük haza” – rendelkezett a gazdám, ellentmondást nem tűrő hangon.

Nem mentem velük. Igaz, nem is hívott senki. De azt azért láttam, hogy a szállási nyugat felé, a kálváriának vette az irányt a fogattal. Aztán a többi csak napokkal később tudtam meg. Mert üzentek értem, hogy lenne egy kis munka. Rögtön elmentem hozzájuk, hiszen igencsak fúrta a kíváncsiság az oldalamat.

A padon ülők összenéztek. Juliska néni meg is kérdezte: – No, mi lett? Mondja már, milyen okos volt az a ló? Igyekezzen, mer’ menni köll főzni!

A nőgatásra Pista bácsi az asszonyokra nézett, föltolta kalapját a feje búbjára, úgy folytatta a történetet. – Szóval, amikor a ház elé értek, rászólt a szállásira, hogy fogja ki a lovat, de csak akkor engedje el, ha kinyitotta a kaput.

Az meg szót fogadott, leszerszámozta a jószágot, várt. Időközben a gazdám kinyitotta az istállóajtót, a hátsó udvar kapuját, majd a széles nagykapu mindkét szárnyát. A ló türelmesen állt. Amikor megérezte, hogy a fejlot már nem fogja senki, lassan elindult. Átballagott a nyitott kapun, az udvaron, be az istálló sarkába a jászol elé. A régi helyére állt, és nyertett párat.

tárca

CSOKI

Bizonyos szavakat előbb ismertem meg, mint hogy azokat a jelentésükhöz tudtam volna csatlakoztatni. Két ilyen szó – és inkább a párhuzamosság, mint a kedélyborzolás kedvéért – a cigány és a zsidó. Előbbivel kora gyermekkoromban ismerkedtem meg, apám Abonyban a Mérgesen született, ez a község szélén meghúzódó cigánytelepet jelentette. Noha egyik ősöm sem volt cigány, kubicodinasztiák követték a kis házban egymást (majdnem putrit írtam, merthogy nagyságban nem nagyon különbözött az őt körülvevő házacskáktól a nagyszüleimé sem) egészen apámig, aki ingázó kubikos volt, mígnem velünk, Pali bátyámmal és velem, valószínűleg végleg megszakadt ennek a szegénységnek, ágrólszakadtságnak a hagyományozódása.

Családomban nem volt cigány, legfeljebb apám büszkélkedett el néha azzal, hogy az ő családjuk a tótok közül került az Alföldre, amire ugyanaz a fejbólintás járt ki a falusiaktól, mintha azt mondta volna, hogy ő is cigány. Mi, gyerekek, nem tudván akkor még, ki cigány, ki tót, ki magyar és ki román, együtt játszottunk, felváltva faltuk ugyanazt a zsíros kenyert, egy harapás neked, egy harapás nekem, adott, akinek volt, kapott, aki kért. A ritkán beszerzett (annál többet lopott) csokoládéval is így voltunk. Egy harapás neked, egy harapás nekem, csak az volt ebben az egyetlen szabály, hogy körülbelül egyformán kellett harapni, mert aki ezt megszegte, az később baszhatta. Így mondtuk ezt már akkor is, hat-hét évesen, ha nem értettük is még pontosan, mit jelent, miért mondanám most ezt másként? A csokoládéról mindmáig Csoki jut eszembe, az én kis cigány barátom, akit, akkor még nem is sejtettem, hogy a bőre színe miatt becéztek-gúnyoltak Csokinak. Valóban afrikai-fekete legény volt, fekete szemmel (bogárszemmel, szokták mondani), fekete hajjal és vakító fehér fogakkal. Vele szerettem focizni, meg úszkálni a téglagyári tóban, meg papsajtot majszolni a fűben a nagyapám házatól nem messze terpeszkedő gyepen, vadga-

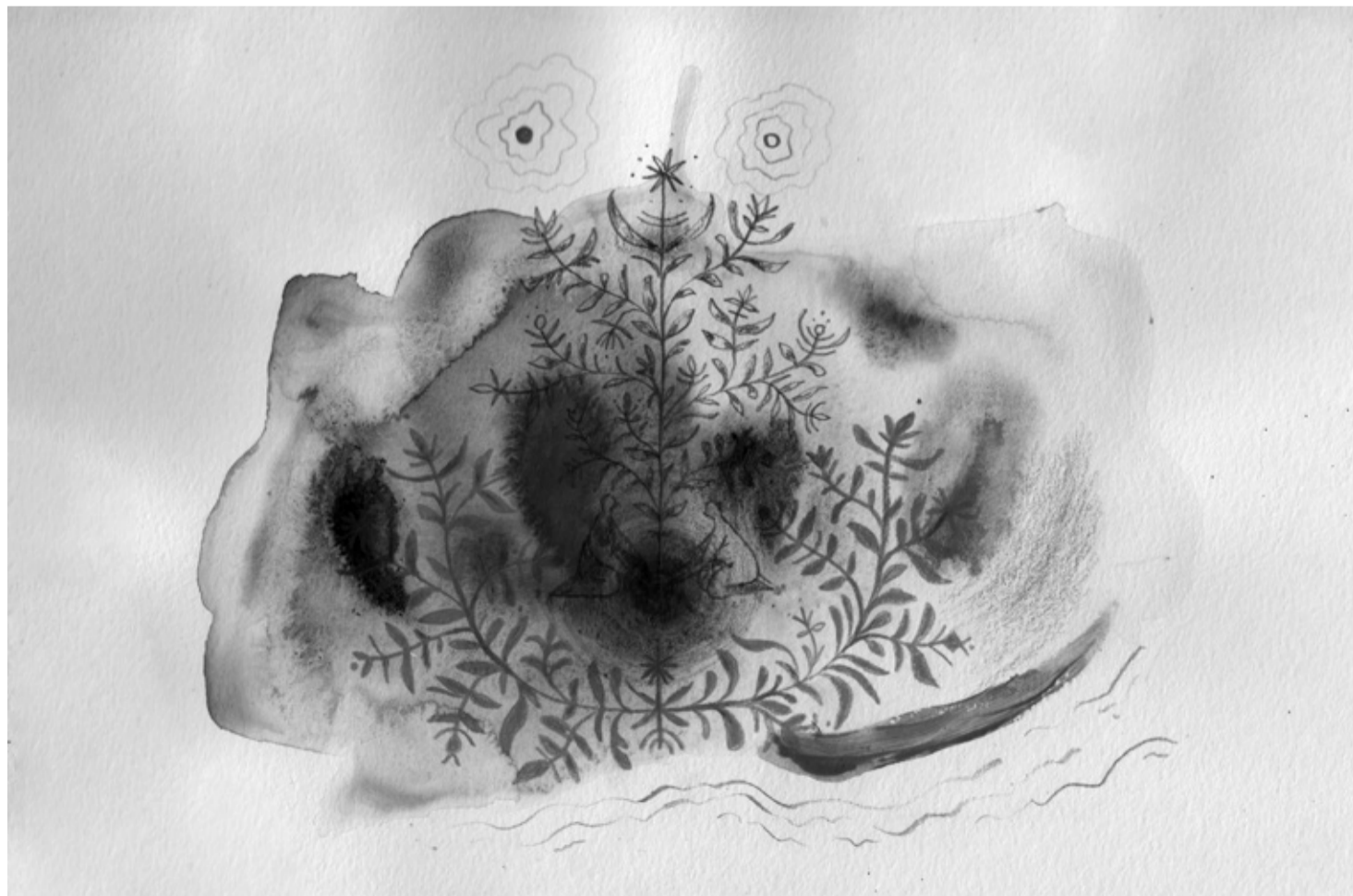
lambra és verebekre vadászni csúzlival, kárászokat fogni a tóban, békákat cigarettázni a parton, ha éppen unatkoztunk. És éppen unatkoztunk, papsajtot majszolva a gyepen, amikor motorberregésre lettünk figyelmesek. A Mantú apja volt az, a dagadt rendőr, épp befordult a sarkon a Csepeljén, és felénk tartott. Parittyva volt a kezem ügyében, kavics is volt hozzá, amint elhaladt mellettünk, a kisgyerekek flegmaságával, csak úgy, ha már úgyis erre jár, utánalóttam. És épp a koponyájának azt a részét találtam el, ahol a nyakkal találkozik, ki is serkent a vére, és egy pillanatra még a motor is kiszaladt alóla. Mi pedig szaladtunk, tudtuk, a rendőr mégsem vadgalamb vagy ártatlan veréb, ha az utolér bennünket, akkor nekünk annyi! Csoki volt a gyor-

sabb, a rendőr engem hamar utolért, szőrmentén, tesztem hozzá, elég dagadt kisgyerek voltam, Dagi is volt a ragadványnevem. De a rendőr, legnagyobb meglepetésemre, nem állt meg melletttem, hanem berregett tovább Csoki után, valami olyasmit kiabálva: megállj, te rohadt kis cigány, most kitaposom a beleidet. A meglepetés, a korai igazságérzet vagy Csoki féltése, de magamat megadva megálltam, és utánakiabáltam a rendőrnek: Bácsi kérem, nem a Csoki, hanem én lőttem fejbe. A rendőr, aki még hallhatta a vallomáomat, visszaordított: Fogd be a pofád, és takarodj haza, te kis béka, majd anyádnak elmesélem, miféle barátaid vannak! Talán ez a kis időhúzás, talán a figyelme pillanatnyi elterelődése, de az is lehet, Csoki elképesztő fürgesége

Zalán Tibor

megettette a hatását: a rendőr elveszítette a szeme elől üldözöttjét. Visszafordult, lassan, berregeve elhaladt melletttem, megállt, szigorúan végigmért, de nem mondott semmit, ment tovább. Akkor nem értettem, miért Csokit üldözte helyettem, miért őt akarta megbüntetni, amikor én vallottam be, hogy nem ő lőtte fejbe a kavicssal. Ma már érteném, és félnék, szégyelleném megérteni.

Nem tudom, mi lett a sorsa Csokinak. Él-e, hal-e, vizesárokba fulladt-e, részegen, mint Dugó, a másik gyermekkori barátom, öngyilkos lett-e, mint egy harmadik, vagy az unokájával keresi békés kertjében a fű között a papsajtokat. Én már nem, az emlékeim még keresik Csokit. A másik szó jelentésének megismeréséről majd máskor, talán, ha, s ha lesz miért.

AMIKOR ELFOGY AZ ERŐ

Jódal Rózsa

A lépcsősor huszonvalahány fokának mintegy közepénél tartott, amikor hirtelen azt érezte, nem képes tovább kézben tartani a kávézaccal félig telt vödört. Kicsúszik a kezéből, és a lépcsőkön végigcsúszva kiömlik belőle a sűrű fekete lé, elárasztva a lépcsőfokokat és a teraszt. Megfagózdott a vas lépcsőkorlátban, és maga elé bambult. Ilyen még nem történt vele. A házuk első emeletén lakó öreg házaspárnak számtalanszor levitte már a hetekig két vödörben gyűjtögetett kávézaccát, amely az eltelt időszakban rendszerint már szinte megkövesedett. Lent mindig vízzel hígította fel, a nagy lekvárfőző fakanállal felkeverte, majd a lassan elgazosodó kert végébe öntötte. Mivel egyre nehezebbnek érezte a vödör tartalmát, ezek a kertben megtett botorkáló útjai egyre jobban megrövidültek, s a csúf barna massa újabb kupacai egyre közelebb kerültek a lakóházhoz.

Nézte a kiömlött kávé, s azonnal megoldást talált a „jogorvoslathoz”. A másik vödörben mintha sokkal több lenne a víz. Majd azt zúdítja rá a kiömlött „elődjére”. Úgy is tett, de közben kiderült, hogy a soknak látszó víz alatt annál több volt a zacc, s a nagy zuhany nemcsak a lépcsőket lepte el, hanem telefröcskölte útközben a lassan fakulni kezdő, valaha citromsárga falat is.

Megkövülten állt és gondolkodott.

Szerette ezt az öreg – nála is idősebb – házaspárt. Valahogy a nagybátyjára emlékeztették. Magdus néni jóízű trécelés közben a kávé mellett néha dinnyeszlatkóval kínálta meg, ami ángyikája hajdani szlatkóira emlékeztette, amelyek elkészítésében kislány korában ő is segédkezett valamikor. Lelkesen „cakkozta” be a görögdiyny-szeletkéket, a diószlatkónak készülő zöld diókba pedig kötőtűt szurkált. Ó, de jó játék is volt az akkor! Hát még nyalakodni belőlük telente! Az a mézsűrű barna diólé meg az áttetsző arany-sárga dinnyeszletkék...

Sajnálta a két öreg, akik már elég ritkán merészkedtek le az emeletről, s a bácsi fent is bottal közlekedett. Majd ő segít. Mi az neki? Bevásárolni is – hisz ott a bevásárlókocsi –, befizetni a havonta beérkező számlákat, miegymás. Olyan erősnek érezte magát!

Meredten bámulta most az eléje táruuló, végtelennek tűnő, sötétben hömpölygő vízesést, amely csendesesen, de megállíthatatlanul folydogált le a lépcsőről lépcsőre, hogy a hatalmas beton-alapzatú teraszon sötét tóvá szélesüljön. S azok a csokrokba összeálló kávérózsák a falon! Hogyan fogja ő mindezt eltakarítani?

Elindult lefelé, de a papucs megcsúszott a latyakban, és lezuhant a lépcsőkön. Szerencsére nem volt már túl magas. Ült a kotyvalékban, zúgott a feje, pattogott a füle. Ült. Fel kellene állni, de hogyan? Ez az egyszerű, magától értetődő művelet – hiszen csak fel kellene pattannia, mint máskor, ültéből – egyszerűbben valahogy olyan kivihetetlennek tűnt. Fájt a csípője, a fenéke, a gerince. „Na, most!” – biztatta magát. „Hó-rukk!” Jobb kézzel megfagózdott a lépcső vaskorlátjában, görcsösen markolta... de a terasz asztala olyan megszűnik, olyan távolinak tűnt. Mélyeket lélegzett, gyűjtötte az erőt, és közben fohászzkodott.

– Segítsek? – kérdezte a néni, az emeleti ajtóban topogva nagy tanácstalanul.

Olyan kótyagos volt, s úgy fulladt, hogy nem tudott válaszolni, csak erőteljesen megrázta a fejét. Még az hiányzik, hogy Magdus néni is leszánkázzon ide melléje.

Ha meg tudná emelni a törzsét. Ha egy rugaszkodással odalendülne az asztalhoz, és megmarkolhatná a sarkát... Csak ült, és a levegőt kapkodta. Úgy érezte, kevés lett körülötte a levegő. A betonból áradt a hideg és az átható kávézacc.

Aztán egyszer csak azt érezte, hogy már áll. Szoroson markolja az asztal sarkán a zöld kockás viaszosvászont terítőt. Jaj, csak nehogy azt is lehúzza ebbe a „kávélekvárba”! Egyengette a hátát. Minden tagja sajnált, de – mozgott! Semmi sem tört el!

Elöntötte az öröm. Hátra sem fordulva – még az hiányzik, hogy most meg a teraszon csúszson el – biztatón meglengette a karját. Talán meglátja Magdus néni. Ha rajta van a szemüvege.

Óvatosan, bizonytalankodva, mintha csak sűrű hínárban lépkedne, elindult a konyhája felé. Nem érdekelte, hogy papucsával behordja majd a mocskot. Semmi más nem érdekelte most, csak a kávé eltüntetése.

Vitte magával a vödröket. Nem emelte be őket a kádba, mert akkor vízzel telve hogyan emeli ki? Ahhoz már, érezte, nem lenne ereje. Felsorakoztatta őket a kád mellett, s a tusolóval negyedig, félig töltötte őket vízzel.

Először a teraszra zúdította a vizet. Sok-sok vödörnyit. A kertbe folyt, a már virágtalan nefelejcsbokrokra és a nárciszgumókra, amelyeket már ellett az őszi avar. A kovácsoltvas kerítés nem okozott akadályt. Söprűt ragadott – szerencsére kéznél volt, ott szobrozott a falhoz támasztva –, és csak sepepte, sepepte le a valahogy olyan nehezen fogható maradékot.

Aztán újabb vízért ment, és a felmosóröngyért. Az egyik vödört kimosta, még drótkéfével is megtisztogatta a belsejét, s megfordítva feltette a teraszszalatra. Szusszant egyet.

– Segítsek? – kérdezte ismét, bátorítanul, a néni.

– Köszönöm, megy ez! Menjen csak be, még meghül. Ha elkészülök, felviszem a vödröket.

Visszatért a magabiztossága. Szótlanul dolgozott.

Múlt az idő.

Egyszerre úgy érezte, már órák óta robotol.

A terasz tessék-lássék megtisztogatása után a lépcsők következtek. A vödör lent állt a mélyben, abban öblögette újra meg újra a felmosóröngyöt, időnként meg-megcserélve a vizet. Először a falra fröccsent kávérózsákat dörzsölte le. Úgy-ahogy. „Ez bizony fontos marad, de bánom is én!” – állapította meg. Aztán egyenként, sokszor, a lépcsőket. Fáztak az ujjai a hideg vízben, utóbb már langyosat hozott. Persze a műanyag lábtörő is kávé lett, a közelben álló szármoly, az asztal lábai. Egy darabig törölgötte őket, aztán csak legyintett. Egyelőre jó lesz így, ahogy van. Nem bírom tovább.

Vánszorogva felvitte az üres vödröket, elköszönt. A néni nem győzött hálálkodni. A bácsi tátott szájjal aludt. „Megint kivette a műfogorát. Őt is zavarja, akárcsak engem a sajátom” – mosolyodott el megértően.

Bevánszorogott a lakásába. Csatakos szoknyáját, átázott harisnyáját lerángatta magáról, rádobta a cipőkrémes ládikára. A kád szélére ülte tövig megmosta a lábát. „Mindjárt elkészülök. Mindjárt. Aztán megpihenhetek. Alhatok is egy sort.” Fél kézzel a kád fölötti kapaszkodót markolta, mert szédült. Nem volt könnyű fél kézzel mosakodni, de örült, hogy ezt is megoldotta.

Átöltözött, és úgy nyúlt el a díványon, mint akit letaglózta. Lesóványo-

dott karjával megtámasztotta fejét a díványpárnákon.

– Hogy eshetett ki a kezemből a vödör?... – morfondírozott. – Egyszerűen kiment belőlem az erő. Elfogyott. Elfogyott az erőm... Lehetséges?!

Olyan hirtelen nyomta el az álom, mint akit lekaszáltak.

Arra ébredt, hogy teljes kivilágításban fekszik, s hogy alaposan megizzadt.

„Nem oltottam el a villanyt. A falikarok s a csillár is teljes fényében ragyog. A hőtároló kályha még mindig bekapcsolva.... Hány óra lehet? Alig múlt éjfél?... A szellemek órája...”

Ledobta könnyű, lila virágos paplanját, s mintegy félálomban, kicsit még ott s kicsit már itt – emlékezni próbált.

„Olyan furcsát álmodtam... Kávéval öntöztem a lépcsőket s a teraszt... Illatos kávé bugyogott a falakból, záporozott le a mennyezetről, és vízesésként zúdult le a lépcsőkön. Minden forrón gőzölgött, és kávéillatot lehelt... A falakon s a kertben kávérózsák és kávénárciszok nyíltak, és a gyümölcsfák alatt melegbarna színű tejeskávéto hullámozott... Egy tejeskávéto! Benne ringatózó karcsú tejszínhab csónakkal. Nahát! Olyan szép volt, olyan mesés volt... Mese... Egy mese. Álommese... S hát én? Én hol voltam ebben a mese-kávé-álomban? Igen... Ott vagyok... Ott állok... Látom már magamat... valahol a szélén... a mozgókép legsarkában... Mintha meg akartam volna fürdeni a kávétoiban, vagy mi... Megmerítkezni benne... a kávéálomban... És – nem bírtam megmozdulni! NEM BÍRTAM MEGMOZDULNI! És mintha mindegyik... minden porcikám – FÁJT VOLNA!... Valami olyasmit éreztem, hogy EGYSZERRE MINDEN ERŐM ELFOGYOTT!!!... Nem akarok felébredni! Én nem akarok felkelni! Nem, nem és nem akarom megtudni az igazat! Aludni akarok! ALUDNI AKAROK! ÉS TÖVÁBB ÁLMODNI...”

tárca

HÚZÓDÁS

Minek tanuljam meg a nevet? Minek, hisz látom, örökzöld vagy. Tiltott gyümölcs immár ezen a tájékon. Bűn már ültetni téged, tudod-e? Bűn, mert egész évben élsz, s ezért locsolni kell. Kiiszol a vízvagyonunkból, te drága.

Mert nekem az vagy, mert én szánlak és siratlak. S veled magamat is. Mert öreg vagyok, nekem meg emiatt az élethez szégyen ragaszkodnom.

Hát hetek óta mást sem csinálok, mint kereslek. Olyat keresek, mint te vagy. Azt mondják, pár éved van csak itt, ahogy nekem is, és aztán feljebb, északra húzódsz a hóhullámok elől. Holott ahogy húzódsz te sehova, nincs neked lábad. Ve-

lem fogsz pusztulni, itt, velem. Pedig én dobnálak fölé felé, emelnélek magam fölé utolsó erőmmel, mint anya az újszülött delfinjét. De nem lehet, látod.

Nekem sem lehet sehova húzódni, hacsak egy jólelkű halálangyal háta mögé nem. S gondoltad volna-e, hogy én akartam így, én, én, én, te öreg, vénfekete fa. Én, hogy ezentúl soha egy szóval sem hívom haza a gyerekeimet. Amióta láttam az atomfelhőt, az esetlegesen keletről érkező bombát. S láttam azt is, hogy odáig nem terjed, ahol a kicsikéim élnek. Hát te is, te, te oktalan lény, te évről évre lassan száradó. Te némán szenvedő, te is azt akar-

nád, hogy maradjanak a porontyaid.

Mert minek is jártuk be ezt a hosszú utat, ha nem tudjuk, hogyan, miféle módon szenved a fa, ha szárad. És látod, már megint téged járlok körbe, ahelyett hogy mondanám. A nagy, a nagyobbik gyerekem elfogadja majd, hogy a hamvaimat bárki, valaki, valahol szórja szét. Őt annyit gáncsolták idehaza, hogy meg fogja érteni, ha nem ragaszkodom semmihez. Ha a szórás, a névtelen szórás totális szabadságára vágyom.

De a kicsi, a kisebbik gyerekem, tudod, nagy hívó, vallástalanul is az. És tudod, nem szereti tehetetlennek érezni magát. Ő gyer-

Juhász Zsuzsanna

tyát gyűjt mindig odaát, ha itt meghal valaki ismerőse, barátja. És nem fél, sosem jósolja a vést, hogy mi lesz, ha elfogynak. El, az itteniek. Ő biztosan értem jön, akkor is, ha az utolsó pennyjét is rám kell költenie.

Hát ne bánkódj, kishaver. Ne bánd a helyet, ahonnan északabba kéne takarodnod. Ne, hisz ha te nem is, a fajod megmarad. A társaid odafönt.

És te, te netről leszedett, hóhullámokban sütogetett, most fagypontra alá döngölt öreg ciprus. Te, te majd meglátod, milyen jó kis pusztulólhelyünk lesz ez itt.

Te fogod írni az utolsó mondataimat. Az árnyékdal. Az arcomra.

vers

Klemm József

Állomások

Negyedik stáció: nagyszülők

A fák alatt
zöldes köd lebeg,
érkezik már a hajnal. Beteg
nagyapám ilyenkor kezdett köhögni.
Sípóló madármellét
nagyanyám avas vajjal kenegette, fejét
kipolcolta, hogy könnyebben tudjon
alvadt vért köpni.
Jómagam az átizzadt dunna alól lestem,
a gyertyafényben a hústalan testen
hogyan olvad szívárványossá
a zsíros lé, s miként gördül alá
a csontokra kifeszített élő vászonról
egy-egy fényes csöpp. A halál
közelsége nem riasztott.
Több év múltán a Kaszás
épp ilyen aszott,
vézna emberként jelent meg álmaimban.
Azóta is éjjelente
itt bujkál a sublótban, néha kéjelegve
ágyamhoz lép,
apadó emlékeimből kitép
kettőt-hármat,
megbolygatja azt a párat is,
ami még megmaradt,
csukott szemembe bámul,
horkant, szellent,
s aztán vihogva
elszalad...

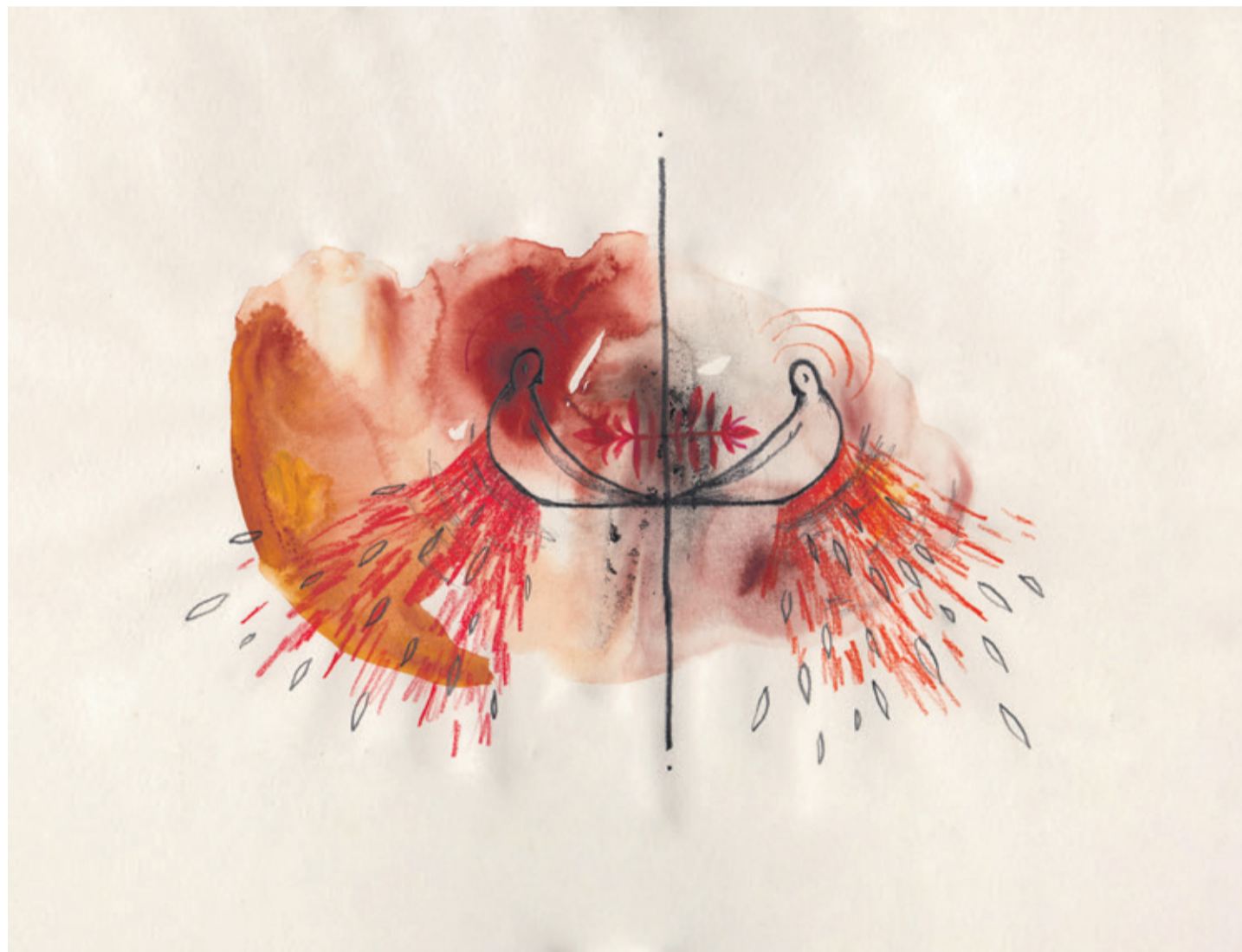
Kis Kinga

egy kis élet

ész csörög,
lélek fájdul,
szív köhög,
személy kábul.
csend zümmög,
csont rándul,
könny csöpög,
harsona lezárul,
ember nyüzsög.
kéz érintése elárul,
s érzelmek jósa kirándul.

üres éjszaka

nem tetszik a Hold
vagy annak távoli világa,
mégis éjnek évadján neki szól
lelkem imája,
miért fohászkodik épp,
ki tudja?
mindent szeret, ami szép,
a szavakat meg nem unja,
szeretem, ha csodálnak,
s ezt ő is tudja.

vers

Szögi Klaudia

kolonoszkópia

üres
mint a kereszték az ágyad felett
ha kell valami fogd fel a szerkezetét
és keresd meg a baj forrását
nem vagy már kislány
elér(t)ed

dugóba kerültünk az
égi autópályán
szigorúbbak a szabályok
de ugyanannyi a család
nem jöttem volna vissza
mert nem szerettem kis ember lenni
esélyt kell adni a kérdéseknek is

a házában nincsenek képek
csak üres vásznak
és én nem akarom többé
megkérdezni hogy történt
feltételezni hogy egyszer volt
annyi mint reménykedni
verseket írni kukacos almákról

magamnak szól a bénaságom
leszakadt ágyon
kint bizonytalan este és reggel
egyenetlen lépcsőfokok
a feltámadás hiánycikk
és lassan minden vázám eltörik.

A LÁTOGATÓ

Fehér István

I.

Semmi sem jelzi a szabad világ és az Intézmény közötti határt. Régóta ballag a széles, salakos úton. Kétoldalt – ritkán bár, de az úthoz is, egymáshoz is közel – tanyák fészkelnek a szikes kaszálók, kifésült szántók között. Lágyan hullámzó vidék: lekoptatott kunhalmok tucatját sejteni a zsendülő búza alatt.

A csatornákon átívelő hidak mutatják ugyan itt-ott az Intézményre jellemző betont és vaskorlátot, de előbb is megbújhatott már az árokpártok mentén egy-egy rácsozat, hogy figyelmeztesse a letérőt, és visszatereleje az útra. Hosszú utakon, amikor úgy érzi az ember: időtlen idők óta gyalogol, amikor már a gondolatai sem futnak vissza oda, ahonnan elindult, nos, ilyenkor beszűkül körülötte a világ. Szédülékeny lesz, látótere peremén elmosódnak a részletek, és igyekszik az út közepén maradni, hol gyorsabbnak tűnik a haladás, a napfény élesen rajzolja ki a salakrögöket, minden egyes kődarabkát, madártollat, szénaszálat, aszott békatetemet. Ha megáll, zsebkendővel szárítgatja a verejtéket, szembefordul a lengedező széllel, s hűvösétől észhez tér valamelyest, döbbsen látja, hogy már jócskán benn jár, drótfonatok, magas kerítések, rácsozások között, a nyári telepely szívében.

A kapuk résnyre nyitva, nem áll egyiknél sem őr... Furcsamód nyomasztja a hiányuk... Szorongva, már-már büntudattal csusszan át a rozsdás rácsozások résein. Mintha figyelnék, távolról... Biztosan van erre megfelelő eszközüik.

A ketrecek útvesztőjéből előbukkan egy mosolygós, kerek arcú fiatalember, és a kezét nyújtja:

- Isten hozta!
- Jó napot!
- Későbbre vártuk...
- Egyenesen ide jöttem.
- Gyalog?
- Gyalog.
- Nem kellett volna sietnie!

Erre nem tud mit mondani. Sietett? Nem sietett. Vagy mégis...? Mindegy. Itt van.

– Jól van, jöjjön, megmutatom a helyét!

II.

Távol lenni mindentől, elfelejteni mindent, nem törődni „semmi mással, csak a beojtott virággal” – nem nehéz. Néhány perc csupán, míg elhalnak a mosolygós fiatalember léptei, s kifakul az utolsó kép, mit róla őríz: válla fölött hátranéz, mosolya vigyorra nyílik, legyint, elfordítja a fejét, s rázkódó válla mutatja csak, hogy rajta röhög... Hangját nem hallja: elviszi a szél zaja, felbúgnak körülötte a rácsozások, csettegnak a laza, ám biztos reteszek, vasrudakhoz koccsanak a lakatok, s oldalt döngve-bongva nyelvel a széllel egy bádogbódé félig fel-feslett teteje...

Furcsa kéjjel tölti el a gondolat, hogy semmit nem kell tennie. Teendői maguktól sorjáznak és oldódnak meg, semmiféle erőfeszítésre nincs szükség ahhoz, hogy összébúrja a sarokban a szalmát, számítva arra, hogy az éj hűvösebb lesz; hosszan elpiszmozog etetőtálcájával, míg lekaparja a szagtalanná, seszínűvé szikkadt ételmaradékot, egy hajdani lakó nyomát talán... Életében most érzi talán először, hogy csupán létezik, s mozdulatai, körül a tárgyak, minden, amit lát és hall, nem létezése korlátja, hanem jól illeszkedő építőelem...

Próbál józan maradni, felmérni az új helyzetet, az állapotot, amibe önként cseppent – ám nem tudja, mi a Józan-ság... Ha megmérné ketrecek szélét-hosszát, akkor vajon józanabb lenne, mint ha nem mérné meg...? Ha fel-alá járna, az elérhetetlenné vált dolgok utáni vágy szomorú eksztázisában, tekintetével a rácsozásokon túli „szabadságot” fürkészve, vajon józanabb lenne, mint most, amikor csak ül, lehajtott fejjel, elnehezdedő pillákkal, a szalmán, s engedi pupillájának mélyére hatolni a földről visszaverő-

dó, szürkülő fényt minden üzenetével együtt, hagyja lágyan eltűnni a sötétben, amely lassan kibomlik, és puhán betakarja...?

A szél ébreszti fel. Mintha láthatatlan kezek ráznák a rácsozokat, s dörömbölnének a hullámlemezekre és körül az üres ketrecek rozsdás vasain... Átfázott az éjjel. Kabátjával takargatja a meleget, amit alvósarka tegnapi megőrzött: oda is be-becsap a szemtelő reggeli eső. Mintha e tavaszi felhők földig nyúló pászmái emberformát szónének: az elmosódó háttérből kirajzolódik a közeledő fiatalember alakja. Gumicsizmáját is takarja bő esőköpenye. Most nem mosolyog. Ételt hozott, kelleniül bök a tálca felé, türelmetlenül topog, míg a rácshoz nem illeszti, hogy belezúdít-hassa a híg kását, majd – egy morcos pillantást villantva rá – szó nélkül távozik. Ha nem hallaná léptei cuppogását a sárban, látomásnak is vélhetné, amint feloldódik az esőszálak szövetében...

Eszik, ha van mit. Néha – egyszer reggel, másszor este – megfedkeznek róla, vagy más dolguk akad, nem tudja... Ilyenkor nem eszik. Barátkozik az éhséggel, s az Éhség barátkozik vele. Nincs jelentősége, hisz egyszer úgy is megszűnik. Erdemein felül semmivel sem foglalkozik: felemeli, leejti – és kész. Van úgy, hogy túl sok figyelmet szentel a rácsozoknak, s érzi: bordái már vasrudak, s minden lélegzetvétel rozsdapikkelyeket dörzsöl le, horzsolódik, fáj a tüdeje, fémhártyává válik, s hopp! – már ketreccé válik maga is, lakó nélkül, üresen, cseng-bong, zakatol a szélben, céltalanul csapkod hullámlemezeivel... Nehéz elkülönülni a jól ismert dolgoktól. Minden a részévé válik, s mindennek része lesz... Felemelő érzés, szédítő... Így alszik el mindig.

Aggódnak érte. A minap maga az Igazgató is megjelent, a fiatalember kíséretében, s hosszú, komor szónoklatot intézett hozzá, miszerint csak saját felelősségére maradhat, és hogy nem felelnek a beláthatatlan következményekért, és hogy a törvényes szempontokat

figyelembe véve alá kellene írnia a nyilatkozatot, meg hogy lám, kinyitják az ajtót, s akkor távozhat, amikor akar, s egyáltalán nem érti, meg hogy legyen tekintettel az ő igen kényes helyzetére, ebben a pozícióban nem engedheti meg magának, hogy egy ilyen jöttment stb., ne éljen vissza a nemtudomármivel, s legalább szólaljon meg, a kurvaistenit az ilyen eszement városi kurafinak...!!

Úgy hitte, helyben infarktust kap. Nem történt azonban semmi, végül is... semmi. A fiatalember feléje köpött a rácsozokon keresztül, majd átkarolta az Igazgatót, s gyengéden eltámogatta a ketrec közeléből.

Nyitva hát az ajtót. Tudja. Nem számít. Egy dologgal több, amivel foglalkoznia kellene... és ugyebár ebből a szempontból mindegy, hogy zárva-e, nyitva-e... Azt hiszik, ez a szabadság?! Hogy ez határozza meg a szabad vagy nem szabad mivoltot...?! Az Igazgató...! Hmm... Egykori tanárára emlékeztet, aki önelégülten sétálgatott ketrecek körül, be-benyúlt, átvette szép kis fogalmazásait, bólogatott, s viszonzásul tálcájába zúdította szép kerek kis ötöseit. Jól megvoltak, maga is önfeledten rőtta kis köreit, majd ugyanilyen önfeledten, eltelve az iránta való bizalommal, egyszer szépen kísértelt a nyitott ajtón... A legközelebbi órán a tanár szinte észét vesztve rontott az osztályba. Megsajnálta, akkor, mint most az Igazgatót: a tanár még a nevét is elfeledte, hisz az asztalcsapkodás közepette csak Hogyképzedezt és Felforgatóelem volt neki... Hmm... Létezett egyáltalán...? Dühe, gesztusai, pozícióföltése álom-élményeihez volt csak mérhető. Nem fontos. Nem változott semmi. Jobban fázott talán picit a ketrecében, jobban be kellett takaroznia, s kulcsaik ide, kulcsaik oda – elment, amikor úgy érezte, itt az idő.

III.

Itt az idő. A reggeli kását még maradéktalanul megeszi, majd – anélkül, hogy körülnézne, vagy bármit is mozdítana – csendben kísértelt az ajtón. Érzi: figyelnek, távolról... Biztosan van erre megfelelő eszközüik... Seholy lélek. Őr sem, senki sem... Üres minden ketrec.

Észrevétlenül maradnak el mögötte az Intézmény léte utaló utolsó rácsozások, drótkerítések, szögesdrótgomolyagok... Az árkokon átívelő hidakon már semmi jele, hogy oda tartoznának. Hosszú utakon elfásul persze az ember, s nem figyel már, csak arra, hogy az út közepén maradjon, ahol gyorsabbnak tűnik a haladás, ahol élesebben rajzolódik ki a salakrögök, kődarabkák, ahol gyorsabban rohannak feléje s tűnnek el mögötte az út apró részletei anélkül, hogy különösebb figyelmet kellene fordítani rájuk... Nehezére is esne mindenre figyelni, hisz élesedik a napfény, ellustul a szél, s a füledt, sárgába ért vetések között kénytelen megállni kicsit, hogy letörölje zsebkendőjével az arcát csikozó verejtéket...

Vaksi, fény és verejték marta pislogása közepette alig is ismeri fel a hídon át utánarohanó őrök között a fiatalembert és a vezényszavakat ordító Igazgatót. Valljuk be: ideje sincs rá, hisz az ordibálók buzdításától megvesztett kutyák – íme – már utol is érik, s mély hörgéssel rugaszkodnak a torkának.

TOJÁSÉJBŐL A FÉNYBE

NAGY KORNÉLIA VILÁGTEREMTŐ KALANDOZÁSAI

Csík Mónika

Jegyzetek, fecnik, gondolatöredékek, interjúrészek, aláhúzások, kiemelések, hárommondatnyi életrajz – e morzsi-kákkal a tarsolyomban kerekedtem fel, és szegődtem szűkszavú képzőművész alanyom, Nagy Kornélia nyomába, aki bemutatkozó üzenetváltásunk során mindössze annyit árult el magáról, hogy nem a szavak embere. Tetszett ez a titokzatoság. Szavakat kellett tehát találnom mindarról, amiről neki vonalai, skiccei, ábrái, színei, árnyai, homályai, foltjai, képei vannak. Két nyelv. Két világ. Azaz mégsem: világból sokkal több tárul fel, csak az ember győzze szusszal, irammal, kíváncsisággal.

A képeit, rajzait, illusztrációit fogtam hát vallatóra. Beszédesebb alkotások, amelyek annál közlékenyebbnek bizonyultak, minél többször porgettem őket végig monitoromon. Lévnén, hogy a szerző inkább a képek embere, aligha meglepő, hogy képzőművészeti alkotásai zömének nem adott címet, nyelvi támpontok nélkül kezdtem tehát az ismerkedést. Legújabb képsorozata mellett segítségemre voltak korábbi könyvillusztrációi, amelyek tankönyvekhez és szépirodalmi kötetekhez készültek, így alkotójuk minden esetben újabb képzőművészeti oldalát mutathatta be, s a szemlélő általuk újabbnál újabb világba csöppenhet. Az Erdély Lenke által szerkesztett, negyedik olvasókönyvben Nagy Kornélia a magyar mesehagyományból merített, és népmeséink jellegzetes emberalakjai (király, királylány, szegény ember, szegény asszony, bojtár, legkisebb fiú) mellett tipikus állatfigurákat (kigyókirály, medve, róka, nyúl, táltos paripa) is szerepeltette. A magyar népi viselet- és motívumkincs egyes elemei is visszaköszönnék a rajzokon. E hangsúlyos népmesei ihletettség mellett a képeken felismerhető némi Weöres Sándor-i hatás is, számomra legalábbis az égig érő létrát cipelő figura láttán Weöres *Szembe fordított tükrök* című írásának ezen sorai jutnak eszembe: „Egyetlen ismeret van, a többi csak toldás: / Alattad a föld, fölötted az ég, benned a létra.” Ez az elgondolás nemcsak az embert, az emberi élet terepét pozicionálja az égi és földi szférák között, hanem a teremtő ember, adott esetben a művész létállapotát, aki alkotásai révén képes magasabb tartományokba jutni. Jelképezheti ez a gondolat ugyanakkor a felnőtté válás folyamatát is, amelyről nemcsak a népmesék történetei valának, hanem az olvasókönyv több illusztrációjával is kapcsolatba hozható mű: Weöres Sán-

dor *Holdbeli csónakosa*. A költői mesejáték elemei – a hold, a csónak, a csillagokkal pettyezett, sötét égbolt mint az elvágyódás motívuma – több rajzon is felfedezhetők, a művész úgy építi ki segítségükkel a maga álomszerű, mesészerű, poétikus képi világát. A weöresi (látvány)univerzum azonban személyes kedvencemmel, egy tojásdad, fekete háterű rajzzal egészül ki, melynek középpontjában kuporgó lányalak látható, a testéből kinőtt fa csúcsa az eget karistolja. Az égig érő fa törzse lényegében maga az axis mundi, a világokat összekötő és elválasztó világtengely, ami sokszor világfaként jelenik meg, az antik építészetben magát az istenséget is szimbolizálta. Hihetetlenül sokrétű és izgalmas jelkép, amely a fölötte álló holddal egészül ki, így az egész kompozíció roppant hatásos, értelmezési lehetőségek sokaságát kínálja. Maradva a Weöres Sándor-i világnál, a rajz elsősorban a költő egy szavas versét idézi meg: „tojás-éj”. A köznap „tojáshéj” költői használatra módosított változatról van itt szó, amelyből eltűnik egy „h” hang, s ezzel kitárul egy új világ. A tojás héja által határolt téré, amely az örök éj és az örök feketeség hona, határ a lét és nemlét, élet és halál, a minden és semmi, sötétség és világosság között. Ez a létezés előtti állapot, az embrionális lét állapota, a sehol és a mindenhol egyidejűsége. A magzataburok is lényegében egy áttetsző tojáshéj, tehát a „tojáséj”

mindannyiunk számára ismerős állapot: tojáséj-magányban ücsörögni, a fényre várva.

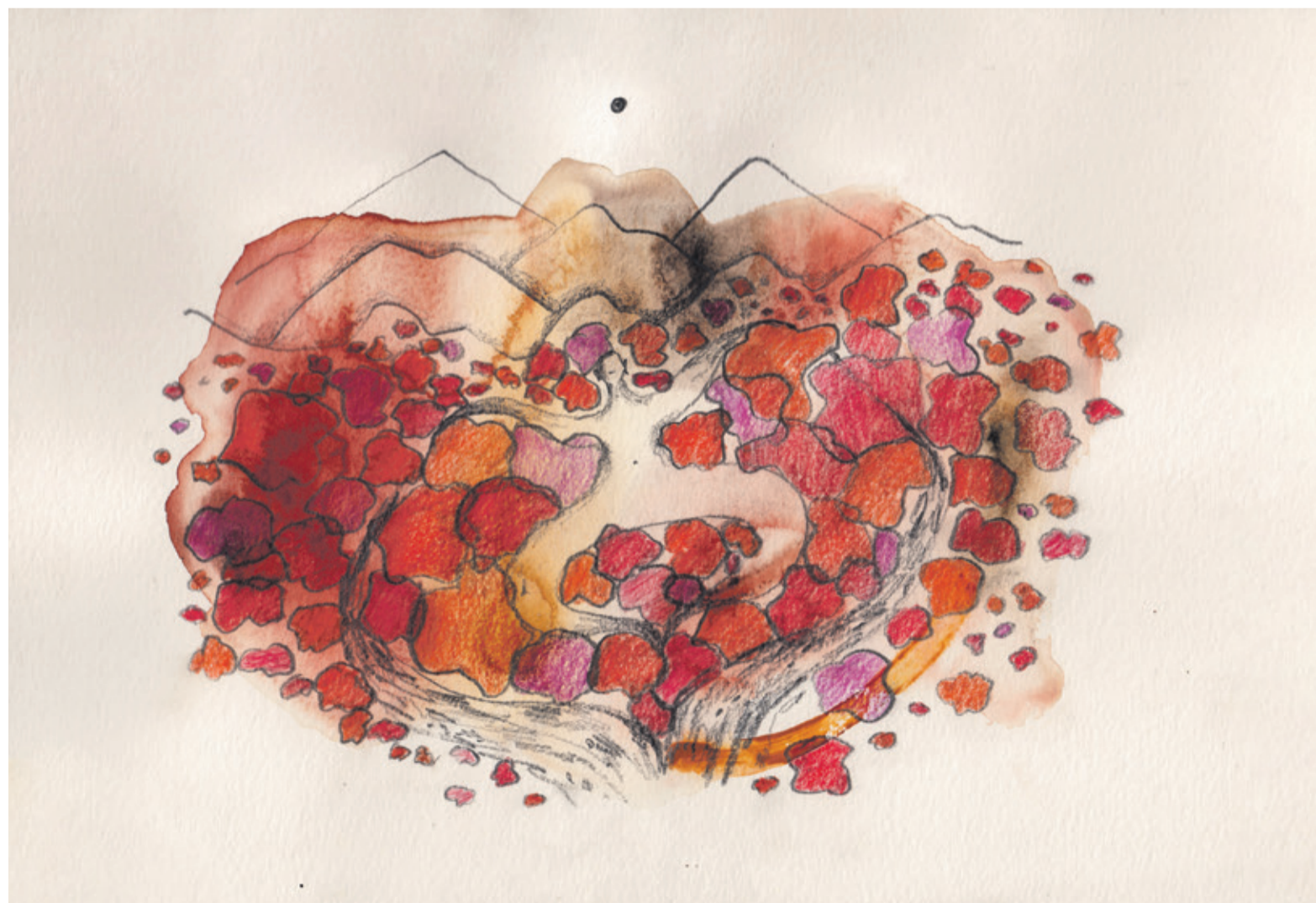
Nagy Kornéliánál az elszigetelt magányosság jellemző szimbóluma az égig érő torony is, melynek csupán a tetején, a toronyszobában lehet élni, a csillagok és a hold perspektívájából szemlélni a földi világot, eltávolodva, elkülönülve tőle. Köztes állapotban a „lenn” és „fenn” között. Az előbbiből talán kitalálható, az utóbbiba be nem bocsátva. Az „ég” mint vágyott szféra egyébként megjelenik számos alkotásán, művészetének jellemző motívuma. Szerda Zsófia találóan jegyezte meg egy vele készült inter-

júban, hogy Kornélia „a felhőket is elérő, kócos göndörség”. Valóban, fizikai szinten is azt a benyomást kelti, amit a képeivel sugall – göndör hajkoronája kapcsolja össze az éggel, amiből ihletet merít, ahová utaztat: képzeletben, szimbólumokkal, színek és ábrák, néha madárszárnyak által.

Az *Autoportret sa novellom* című kötetben már teljesen más világot jelenít meg a művész: az ösztönlét, a tudattalan mitikus tájait, amelyben minden lebegő, instabil. Itt már nyoma sincs a mesei harmóniának, minden formálódik, ki- és átalakul, robbanásszerű ősállapot jelenítődik

meg. A világ elnagyolt ecsetvonásokkal felkent vázlat a mindenség barlangfalán, benne (rajta?) az ember pedig csupán szénnel húzott kontúr, áttetsző szellemlény. Egyedüli lehetősége, hogy az égbe jusson, ha szárnyakat növeszt, akár a madarak vagy az angyalok. Ám ha a szárny adott is, a szárnyalás képességét még el kell sajátítania. Anélkül csak szomorú verdesés a küszködése, osztályrésze emelkedés helyett zuhanás.

Ennek a foszlányos, esetleges világnak ellentéte Kiss Tamás *A mérgezett gyalog* című kötetének képi megvalósulása. Nagy Kornélia mértani pontosságú, kockaként építő,

rendszerekbe szerveződő, öntükröző és önteremtő, bonyolult közeget kreált meg benne, a sakktábla mintáját számtalan módon variálva. Vizuális bravúr és bonyolult útvesztő ez a fekete-fehér képi közeg, amely műviségével, sterilitásával kizár minden természetet, és csak azért nem taszító, mert a képzőművész kreatívan és játékosan alkotta meg. Úgy zsonglörködik a mintákkal és formákkal, mintha görbe tükrökkel folytatná a megkezdett motívumot, a lehetséges változatok végtelen sorát hozva létre. Ebben a mesterséges közegben csak fel-feltűnik a központi figura, aki személytelen, arctalan, a mimikri bajnoka, sokszor kaméleonként tükrözi vissza környezetét. Mindössze annyi derül ki róla, hogy tévelyeg ebben a számára idegen világban, melynek kriptafekete oszlopai és gigantikus gyárkérményei az égig érő tornyok industriális változatai, tetejükben ülve vagy ácsorogva (modern kori Oszlopos Simeonként) az aszkézis sajátos formája valósítható meg. Bár az sem bizonyos, hogy lenne kitől

eltávolodni, létezik-e egyáltalán emberiség, megváltható-e valamiképpen a meg- vagy elbocsátás lehetősége, van-e innen kiút, vagy minden csalóka ábránd, végtelenített tudatfolyam. Ez a lenyűgözően megalakított képi világ a Kispál és a Borz zenekar *Naphoz Holddal* című dalának szövegével érzékeltethető legbeszédesebben: „Mintha lenne más / csak anynyit álmodok, / zárom ujjaim / a fényes Hold körül, / lélek láboston / a fedő megremeg, / nem kell használni / amit csak lehet. / Hétfő megfeszül / vasárnap ellazul, / nincsen több hibád / tévéd is megjavul, / örökre itt maradsz / hogy ne zavarjalak, / felhős földemen / a fényes ég alatt”.

A fényes ég alatti felhős föld(i élet) Cirok Szabó István *Agancspark* című verseskötetében is megjelenik, mind a szöveg, mind az illusztráció szintjén. A költő ön- és útkereső, a természetből vétetés és a természettel egygyé válás létélményét megfogalmazó, az emberi, állati és növényi lét határait elmosó verseihez Nagy Kornélia rendkívül minimalista, szinte

a gyerekrajzok naivitását őrző, esetenként szürreális képi világot teremtett, amelyben alapmotívum az ember és állat szimbiózisa. Pávaember, rókaember, bogárember, lajhárember, madárember, denevérember, nyúlember, szarvasember keresi helyét a fényes ég és a felhők alatt/felett, arcuk egyetlen vonása: mosolyra görbülő szájuk jelzi, hogy személytelenségükben, amorf létállapotukban is életigenlők.

Az *Agancspark* továbbgondolt, sajátos képi világa tűnik fel Nagy Kornélia legújabb, jelen számban közölt sorozatában is, amelynek magában a *Teremtés* munkacímét adtam. Minimalista egyszerűség jellemzi alakjait, akik humanoid teremtmények, átmenetek az állati és a szellemi létforma között. Nemcsak ők vannak azonban folytonos átalakulásban, hanem a körülöttük formálódó világ is, amely a biblikus teremtéstörténet állomásait tükrözi. A nagy, fortyogó őskáoszban (őslevesben) lassan kiforr az új élet lehetősége, megteremtődik a mélység és magasság, elválik jó a rossztól, fény a sötétől, meg-

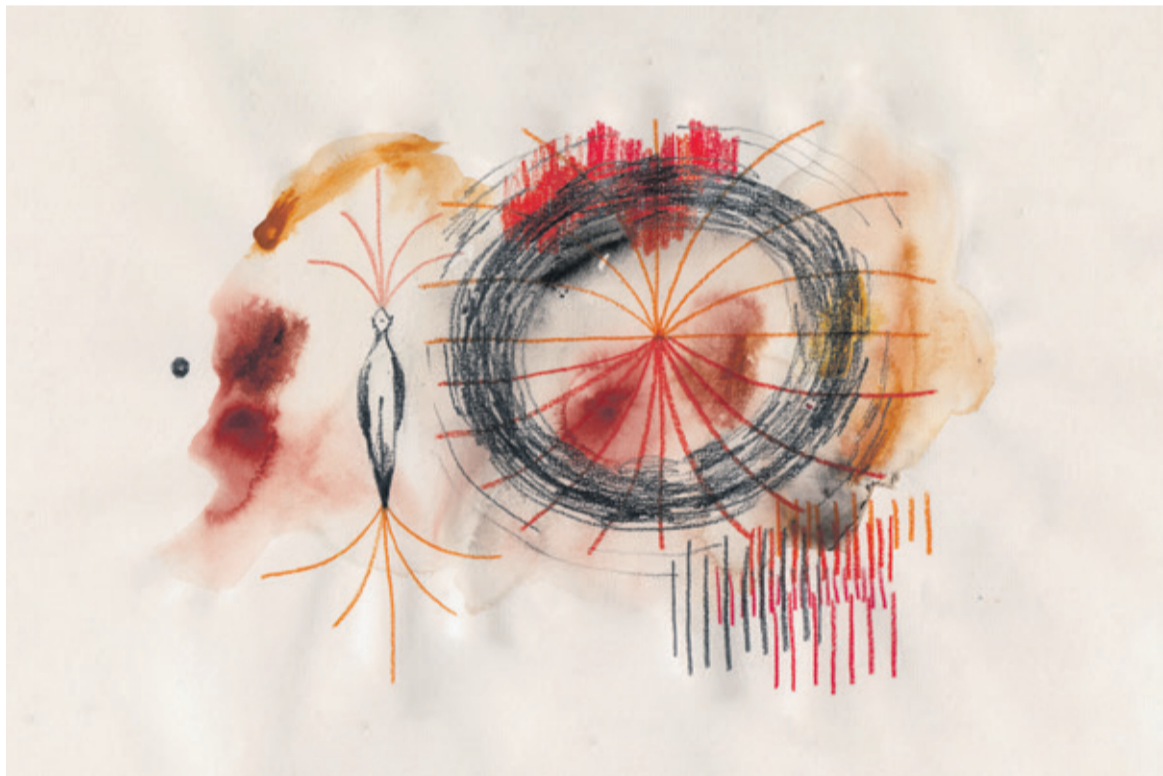

Fotó: Bezzeg Gyula

A Svetozar Marković Gimnázium természettudományi szakáról került a Pécsi Tudományegyetemre, és 2019-ben szerzett grafikuművészeti mesterdiplomát. Fél évet töltött csere-diákként a wrocławai Eugeniusz Geppert művészeti akadémián. Számos csoportos tárlaton vett részt, több pályázaton ért el helyezést. Első önálló kiállítása a Mag címet viselte, amelynek a Szabadkai Kortárs Galéria adott otthont 2020-ban. Ezt követte 2021-ben a Belső Kert című önálló kiállítás Magyarokanizsa főutcáján. Jelenleg Budapesten él szabadúszóként, és a Jaschik Álmos Művészeti Szakgimnázium és Technikumban tanít.

jelennek az őselemek is: tűz, víz, föld, levegő, majd a növények, állatok és végül az ember (szerű). A csupasz és kiszolgáltatott teremtmény, aki keresi helyét a világban. Kapcsolatot alakít ki a vele egyívásúakkal, ismerkedik a növényekkel, állatokkal. A sorozat legemblematisabb darabján az ember (szerű) ölében, ölelésében egy róka pihen. Ez a kép Antoine de Saint-Exupéry *A kis herceg* című kötetéből azt a részt idézi, amely az embernek az állatok iránti felelősségéről tanít. Nemcsak e képpel, hanem az állat- és növénymotívumok gyakori alkalmazásával Nagy Kornélia immár sokadikára hangsúlyozza az ember és a természet kiegyensúlyozott kapcsolatának fontosságát. Miként

önmagáról, művészi hitvallásáról megfogalmazta: „Grafikusként nem szeretnék hozzájárulni a konzumista világunkhoz, csak olyan megrendeléseket vállalom, melyek egyeznek etikai nézeteimmel. Képeimnél leginkább a lélek dolgai foglalkoztatnak.” A *Teremtés* sorozat darabjaiban sincs ez másként. A képek színesek, harmonikusak, meditatívak, gazdag szimbólumrendszerük sűrű hálózattal kapcsolódik a művésznő korábbi képeinek motívumvilágához. Ezek a rajzok nemcsak felsőbb szférákba vezetnek, hanem befelé, a lélek terepére is. Hogy a tojáséből a fénybe a héjon át kifelé vagy befelé vezet-e az út, maradjon eldöntendő kérdés.

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

- Csik Mónika (1978) költő, író (Szabadka)
- Fehér István (1960) író, értékesítő (Magyarokanizsa–Hódmezővásárhely)
- Fekete J. József (1957) író, kritikus (Zombor)
- Ficsku Pál (1967) író, szerkesztő (Budapest)
- Flament Krisztina (1966) vezérigazgatói asszisztens / Nemzeti Színház (Budapest)
- Gruik Ibolya (1960) újságíró, szerkesztő (Zenta)
- Jódal Rózsa (1939) író (Újvidék)
- Juhász Zsuzsanna (1958) író, költő (Budapest)
- Kis Kinga (2003), a szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar média és kommunikáció szakos hallgatója (Szabadka)
- Klamár Zoltán (1955) néprajzkutató, ny. egyetemi oktató (Magyarokanizsa–Kartal)
- Klemm József (1954) költő, újságíró (Újvidék)
- Lázár-Szűcs Anikó (1981) tanár (Zenta)
- Lódi Gabriella (1978) magyar nyelv és irodalom szakos tanár (Topolya)
- Lukács Lilla (1989) neveléstudományi szakember, művelődésszervező (Szabadka)
- Madár Anikó (1984) újságíró, szerkesztő (Újvidék)
- Mihályi Katalin (1961) újságíró, szerkesztő (Szabadka)
- Pekár Tibor (1943) zenei szakíró (Szabadka)
- Reisinger János (1954) irodalomtörténész (Budapest)
- Saitos Lajos (1947) író, költő, szerkesztő (Székesfehérvár)
- Sinkovits Péter (1946) író, költő (Zenta)
- Szögi Klaudia (2002), a Kosztolányi Dezső Tehetséggondozó Gimnázium végzett tanulója (Horgos)
- Tóth Eszter Zsófia (1975) történész, társadalomkutató (Budapest)
- Zalán Tibor (1954) író, dramaturg (Budapest)

Lapszámunkat Nagy Kornélia alkotásaival illusztráltuk.

PETŐFI KÖLTŐI ÖRÖKSÉGE

AZ ÉLTES IFJÚ

Reisinger János

Petőfi huszonhat és fél évében túlon túl sok dolog szerfelett különös. Az egyik közülük a nyelvhasználata. Kifejezési eszköztára a mindennapok természetes beszédét követi. Természetes gondolkodás, szókimondó kifejezés, keresetlen szavak. Montaigne szavai juthatnak eszünkbe:

„Kiváló írók kezében különös-szerűen izzik a nyelv. Nem halmozzák az új, maguk készítette szavakat, hanem a saját szótárukat juttatják új árnyalatokra, óvatosan és sok leleménnyel.” (Esszé, III. 5. – Bajcsa András fordítása.)

Igen, Petőfi rendkívüli nyelvi alázatáról beszélhetünk. Nincs költőnk, akinek kezében ilyen tökéletesen forgott volna a nyelv, így suhant, áramlott volna a beszéd, mint kés a vajban. Itt valóban teljesül a goethei kíváncsi: nem érezzük a stílust, ezért jó a stílus. Vagy a pascali megfigyelés: írókat kerestünk és embert kaptunk.

Petőfi a szerkesztésnek is utánozhatatlan mestere! Hogyan is olvastuk Németh G. Bélánál? – „Ünnepélyesség és gyöngédség tiszta művészetű egyesítésének lehetünk tanúi”, „a konkrét szcenika kevés magyar versben lényegül át így általánosító metarforikává...” „Oly szigorú következetességgel, mint ő, kevesen viszik keresztül a magyar lírában a redukció, a sűrítő egyszerűsítés alapvető követelményét mind a fogalomkincs, mind a kép- és metaforakincs tekintetében.”

Kifejezés és a mögötte álló magatartás újszerűsége: ebben a két alapvető tényezőben látta Babits az igazán jelentős irodalom értékét. Ő idegen szavakkal mondta ezt ki 1919-es egyetemi előadásában, később is gyakran használva őket: *expressio* és *attitűd*. Ebből a szempontból az ifjú Petőfi a világ- és a magyar költészet sok doyenjét múlja fölül. Hallatlan sok gondolat- és kifejezésbeli gazdagság emeli magasba költé-

zetét. Csak egyetlen példa az előbbire: ha gondolatokat, eszméket kellene megjelölni mint az emberiségnek mindmáig legáltalánosabb, újra és újra felkínálkozó kérdéseit, az ő szavaival tudnánk leginkább maradéktalanul megfogalmazni:

Teremtve van-e a világ,
Vagy örök idők óta áll?
S fog-e örökké állani,
Vagy egykor semmiségbe száll?

Megírta évmiljók előtt
A sors, mi fog történni majd?
Vagy a történet gálya, mit
A véletlen fuvalma haj?

Egy-e a lélek és a test?
Honnan jövünk, hová megyünk?
Elalszik-e a sírba, vagy
Uj lángra lobban életünk?

(Bölcselkedés és bölcsesség, részlet)

Petőfi ajkán a nyelv valóban a hétköznapi emberek beszéde, keresetlen és tömör. Alkalmas a mindenkori figyelemfelkeltésre. Ellenzéke „dölyfös kölyök”-nek nevezte (Szemere Miklós – Erdélyi Jánoshoz, 1847. III. 24.), azal vádolta, hogy elődöktől, kortársaktól „lop”, vesz át szófordulatokat, képeket. Ebből annyi igaz is volt, hogy Petőfire „ragadtak” a jó megoldások. Ezeket azonban mindig úgy építette be műveibe, hogy teljesen sajátjának látszottak.

Az ilyen nyelvi tehetség, valamint különösképpen ilyen gyors kifejlődése páratlanul áll a világ- és a magyar költészet történelmében. Megfelelő magyarázatot aligha találhatunk rá. Megmarad azonban a folytonos csodálat, örvendezés és tisztelet. A költészet által kiváltott hatások közül ezek sem nevezhetők jelentéktelennek.

ERKEL ÉS A HIMNUSZ

KÖLCSEY KÖLTEMÉNYE AZ IDÉN 200 ÉVES

Pekár Tibor

Mielőtt rátérnénk a *Himnusz* megzenésítése körüli nehézségek ismertetésére, ismételjük át röviden, hogy miről is szól maga a költemény:

1. versszak

Isten, adj nekünk bőséget (gazdagságot), hogy boldogok lehessünk. Ha megtámadnak bennünket, vagy mi támadunk meg valakit, végső ideje lenne, hogy minket védj – védő kart nyújts fölénk, nem felénk! –, nekünk segíts, mert eddig nemigen tapasztaltuk, hogy mellénk álltál volna, sok vereséget kellett elszenvednünk.

2–3. versszak

Az, hogy most itt élünk a Kárpát-medencében, jó termőföldön, talán neked is köszönhető, bár elég sok magyar vér hullott, amíg ezt elértük. Meg a törökök feletti győzelmekhez is hozzájárultál, ha igaz, Mátyás király diadalairól nem is beszélve.

4–7. versszak

Am a mongolokkal meg a törökökkel vívott csatákban leginkább az elenségnek segítettél, s így büntetted meg bennünket állítólagos vétkeinkért. Féktelen haragod az oka annak, hogy annyi ártatlan magyar vér kiömlött, és romhalmazzá vált a fél ország.

8. versszak

Szánj meg hát bennünket, arra kérünk, hiszen megítélésünk szerint éppen eleget szenvedtünk az elmúlt évszázadok során. Ideje lenne, hogy boldogok legyünk végre – még a jövőben elkövetendő bűneinket is elnézhetnéd.

Most pedig vizsgáljuk meg a verset formailag.

Mind a nyolc versszak nyolc-nyolc sorból áll, a sorok felváltva hét, illetve hat szótagosak. A rímképlet: a b a b c d c d.

A verset így kell helyesen hangsúlyozni – Sinkovits Imre is így hangsúlyozza a felvételein:

Isten, áldd meg a magyart
Jó kedvvel, bőséggel,
Nyújts feléje védő kart,

Ha küzd ellenséggel;
Balsors akit régen tép,
Hozz rá víg esztendőt,
Mebűnhötte már e nép
A múltat s jövendőt!

Azt mondják a szakértők, hogy a *Himnusz* verselése szimultán: az időmértékes sorokba behallatszik a 4/3 és a 3/3 osztású ütemhangsúlyos versdallam is. Ez a megállapítás nagyon szépen hangzik, de csak akkor érvényes igazán, ha a mai átírást elvetve, az eredeti kéziratot tesszük vizsgálataunk tárgyává. Abban ugyanis a névelők mellett mindig egy hiányjel (') is található, miáltal az „a” – eredetileg „az” – megnyúlik, ami javára válik a trocheusoknak. Sőt, akkor még az ütemhangsúlyok is könnyebben ráhúzhatók az egyes sorokra:

1 – Isten, áld meg/ a' Magyart (4+3 szótag)

2 – Jó kedvvel,/ bőséggel, (3+3)

3 – Nyújts feléje/ védő kart, (4+3)

4 – Ha küzd el/lenséggel. (3+3)

5 – Balsors a' kit/ régen tép (4+3)

6 – Hozz rá víg/ esztendőt, (3+3)

7 – Mebünhötte/ már e' nép (4+3)

8 – A' múltat/ s jövendőt! (3+3)

A trocheusról pedig tudjuk, hogy két szótagból áll, egy hosszúból meg egy rövidebből: tá-ti tá-ti tá-ti tá. (A hetedik szótagnak persze sosincs párja.) Ilyen szemszögből nézve kizárólag az első sor tökéletes.

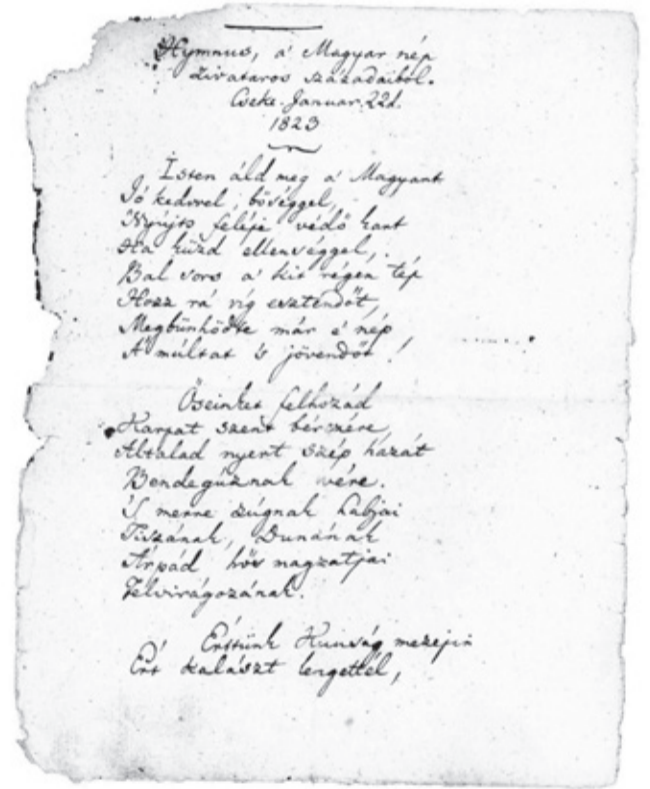
A pályázók erre a szövegre komponáltak zenét. Lássuk, milyen nehézségekkel találták szemben magukat!

Az első akadályt az jelentette, hogy a sorok nem egyforma hosszúak, az egyik hét, a másik hat szótagú. Erkel ezt az akadályt úgy hártotta el, hogy két sort egybevéve alkotott egy-egy zenei mondatot, egyedül az ötödik és a hatodik sort vette külön-külön, miáltal a fokozást még hatásosabbá tette, ami azután a hetedik sor első szótagján érte el a csúcst – a pianissimóban induló mű itt már fortissimóban

izzik –, és ereszkedett le fokozatosan a végső nyugópontig.

Az első sorban jobb lenne, ha a hangsúly a magyarra esne, és nem az előtte levő a-ra. A negyedik negyednek két nyolcadra való felbontásával ez elérhető is lenne, ráadásul a „magyar” első szótagja két hangot kapna: ma-a-gyart. Ugyancsak nem jó, hogy a második sorban meg a -ség a hangsúlyos, jobb lenne, ha az előtte levővel lenne megnyújtva, s kapna két hangot: Jó kedvve-el, bőséggel. Ugyanaz a helyzet a negyedik sorral, ráadásul az is zavaró, hogy a ha kerül az ütem súlyos részére. Az igazi gondot azonban a hatodik sor jelenti, itt boszszulja meg magát, hogy minden második sor egy szótaggal rövidebb, mint az előtte levő. A dallam ugyanis ritmikailag párhuzamos egymással a két zenei mondatban, minek következtében azt kell énekelnünk, hogy „ho-ozz rá víg esztendőt”. Ez nagyon rosszul hangzik. A szép megoldás az lenne, ha ezen a helyen azt énekelhetnénk, hogy „hozz rá víg esztendőt” – csak hogy ezt nem tehetjük, mert a hat szótagú sor abban az esetben hét szótagúvá duzzadna. (Nemritkán ez is hallható!)

A vers utolsó két sorával is gondok vannak, ezt azonban Erkel zseniálisan oldotta meg: a szöveg 7+6 szótagját a dallamnak jobban megfelelő 8+5 részre osztotta, miáltal az utolsó sor kezdő a-ja az előző sor végére, egy hangsúlytalan helyre került, így nem töri meg a dallamot egy természetellenes hangsúllyal: Mebünhötte már e nép a /

múltat s jöve-endőt. Sőt, a „mebünhötte” szótagjai közül is csak az utolsó rövid, tehát azt kellene nyolcadként énekelni, és nem a második szótagot: tá-tá-tááá-ti, és ha figyelembe vesszük, hogy az e' mellett is ott a hiányjel, akkor ez a következő ütemre is érvényes kell, hogy legyen. (Negyed, negyed, pontozott negyed, nyolcad.)

A szövegnek a fentebb felsorolt szabálytalanságok által kiváltott súrlódásai a dallammal a többi versszakokban még jobban kiütököznek – kiütököznének, ha azokat is el akarnánk énekelni, de erre gyakorlatilag sosem kerül sor. Marad tehát az első versszak, amely Erkel zenéjének köszönhetően tökéletesen betölti a szerepét.

Kölcsey a verset 1823-ban írta, megzenésítésére huszonegy évvel később került sor, amit ő már nem ért meg, tehát sosem tudta meg, hogy milyen híressé vált e költeménye.

A HOROG

– Úgy kezdődött – kezdett bele a történetbe apa –, hogy amikor kisfiú voltam, a nagyapáddal jártam a Zala-partra horgászni. Ő mindig hozott magával egy filéres regényt is, és megtanított arra, hogy a legjobb módja a pihenésnek a horgászat. Pedig akkoriban nem volt még olyan, hogy relaxáció meg énidő, mégis bölcsen tudta ő ezt magától is.

– És utána mi történt?
– Amikor a nagyapád meghalt a háborúban, sokszor kimentem egyedül a Zala-partra horgászni. Csak néztem a vizet, és rá gondoltam, az édesapámra. Aztán bekerültem Szentgrótra a gimnáziumba. Tudod, kislányom, minden nap hat kilométert gyalogoltam, azért, hogy iskolába járhaszak. Volt a faluból még egy lány, a Marika, vele együtt mentünk mindennap, ha esett, ha fújt. Képzeld, az a kislány szeretett csinosan öltözködni, ezért amikor beértünk az iskolába, volt neki ott egy rejték hely, levette a gumicsizmát, és

átváltotta szép topánkára. Nekem meg a lelkemre kötötte, ne monddam el ezt a többieknek.

– És nem mondtad el, apa?
– Persze hogy nem, megígértem neki, be is tartottam.
– És mi lett a horgászással? – kérdeztem. Épp a Balaton-parton ültünk apával, és horgásztunk. Kisiskolás voltam, az évi rendszeres beutalós nyaralásunkat töltöttük.

– Az a szerencsés helyzet állt elő, hogy az iskolaigazgató is szeretett horgászni, aztán vele jártam a Zalára. Nem mondom, hogy apám helyett apámnak tekintettem, mert nagyon szigorú ember volt, de jólesett együtt horgászni. Aztán, látod, kislányom, most már milyen modern, teleszkópos botok vannak. De most már maradunk csöndben, nehogy elijesszük a halakat.

Ültünk aztán így apával nagy nyugalomban, és néztük a vizet. Este ballagtunk vissza, anya már várt az üdülőben.

– Gyertek gyorsan vacsorázni, biztos farkaséhesek vagytok! – mondta. Megettük az üdülő éttermében a vacsorát.

– Apa odafordult anyához, és azt mondta:

– Kimennék ma egy éjszakai horgászatra.

– Azt meg minek? Egész délután kint horgásztatok Klárral – kezdett bele anya a mondókájába. Nem örültem neki, mert az ilyennek mindig kiabálás, majd sírás lett nála a vége.

– Jó, ha nem szeretnéd, nem megyek – mondta apa beletörődvé.

– Menj, ha nagyon szeretnél – replikázott anya.

– Apa közben elkezdte összekészíteni a horgászbotokat. Anya ott sertepertélt körülötte, az egyik botot kézbe vette, és valahogy rosszul sikerült neki.

– Á! – kiáltott fel anya.

– Mi történt? – kérdezte apa, már hozzászokva ezekhez a hirtelen kitérésekhez.

– A horog, a horog – ennyit ismételt anya.

Valahogy – ma, több évtized távlatából sem értem, hogyan – egy horog beleakadt a lábába. Fél lábon ugrándozott, ráállni sem tudott. Megszepent arcot vágott, még sírni is elfelejtett.

– Ennek a fele se tréfa – mondta apa. – Irány az orvosi ügyelet!
– Gyere, Klári, siessünk! – fordult felém.

Ma sem tudom, hogyan történt, de kevesen voltak az ügyeleten. Egy barátságos, bajszos, középkorú orvos fogadott bennünket.

– Ezt meg hogy sikerült? – nézett anya lábára az orvos.

– Ne is kérdezze – válaszolt apa. – Mi sem értjük, vegye ki.

– Persze, kiveszem, és kap egy tetanuszoltást. Hogy is hívják?

– Tóth Katalin – felelte anya megszépenve.

– Adok érzéstelenítést, Katalin – mondta az orvos anyának.

Tóth Eszter Zsófia

– Azért, hogy ne fájjon. Most egy kicsit kellemetlen lesz.

– Anya felszisszent.
– Bátor asszony, Katalin – biztatta az orvos.

Aztán visszamentünk a szállásra, és ott is maradtunk.

– Kislányom, hol van Harisnya Piroska babád? – kérdezte apa.

– Apának jó érzéke volt hozzá, hogy a rossz hangulatból is jól varázsoljon.

– Odamentem a kisbőröndhöz, és megkerestem. Finom pamutanyagból készült kék baba volt, ezért neveztem el Harisnyának.
– Itt van, apa – nyújtottam át a babát.

– Na nézd csak – mondta apa.

– Mennyi szűnyog van itt. Gyere, kergessük meg őket, a baba segít nekünk.

Hamarosan már hangosan nevettem. Anya pedig bekötött lábbal hímezgetett, nem szólt egy szót sem. Végül is minden úgy lett azon az estén, ahogy ő szeretne volna.

A MÉZESKALÁCS HÁZIKÓ

– Meglepetés! – nyitott be egy nap vidáman Kriszta néni, a némettanárnő a gimnáziumi osztálytermünkbe. Kriszta néni dauerolt frizurát viselt, és mindig csinosan öltözködött, kicsit olyan fräuleinosan. Mintha egy kisasszony lett volna, aki kilépett egy német filmből. Azt nem tudtam csak eldönteni, hogy NDK- vagy NSZK-filmből. Habár éppen akkor egyesült újra a két Németország.

– Jön hozzánk egy hétre egy német cserediákostály. És képzeljétek, nem az egykori NDK-ból, hanem az NSZK-ból. Na, kinek van kedve részt venni a programban? Szállás nem kell nekik, csak visszük őket érdekes helyekre. Várom az ötleteiteket.

Ivett-tel egymásra néztünk. Ivett volt az, akivel a jövődöbéli férjeinkről álmodoztunk.

– Gondolj bele, milyen izgi – mondta ő. – A férfi, akinek gyerekeket fogunk szülni, már él, itt van a városban, lehet, hogy épp most fordul álmában a bal oldalról a jobbára.

Ugyanis épp náluk aludtam, amikor erről beszélgettünk.

– És szerinted horkol? – tettem hozzá. Éktelen vihögésbe kezdünk, olyanba, amilyet csak elválaszthatatlan kamasz lányok tudnak együtt.

– Na, mit szólsz? – kérdeztem Ivett-től. – Beszáljunk?

– Persze, bár ez a pasiügyünket nem oldja meg – mondta. Kis sminktükört vett elő, és csücsörített. Úgyhogy jelentkeztünk Kriszta néninél.

– Vihetnének őket magyar táncházba – javasoltam.

– Jó ötlet – válaszolta Kriszta néni.

– Meg lejöhetnek a balatoni nyaralónkba – tette hozzá Ivett.

– Felírom a címeteket – mondta Kriszta néni.

Két nappal később izgatottan várakoztunk a Keleti pályaudvaron. Le is szállt a vonatról egy csapat fáradt német. Rögtön tudtuk, hogy ők azok.

– Nézd csak – jegyeztem meg Ivettnek. – Az a szóke olyan majomfejű.

– És neveltünk újra.

– De nézd azt a másik fiút – hívta fel a figyelmem Ivett. – Neki szép a szeme.

A szép szemű mellett állt még egy fiú, barna hajú, kezében egy gitárral. Nem volt olyan magas, mint én, de különösen kicsit hasonlítottunk. Neki is mandulavágású szeme volt, mint nekem.

– Gyerekek, mutatkozzatok be szépen! – figyelmeztetett Kriszta néni.

A gitáros fiú rögtön odalépett hozzám:

– Hans – nyújtotta barátságosan a kezét.

– Klára – mondtam én.

A német kísértőtanárok lábainak tűntek, mint Kriszta néni.

– Bier, bier – mondta a férfi tanár.

– Hol lehet itt sört inni? Tudja valaki? – kérdezte a tanár-nőnk.

Beültünk egy sörözőbe. Mi persze Ivett-tel boros kólát kértünk, az számított menőnek, a németek pedig sört.

Hans csak engem nézett, végig. Zavarba is jöttem. Helyesnek tartottam, de épp akkor hagyott ott az első szerelmem, mert csókolózáson kívül mást nem csináltam vele, és egyszer-

rűbbnek tűnt a sebeimet nyalogatni, mint ismerkedni.

Ivett oldalba bökött:

– Látod, le sem veszi rólad a szemét! Olyan, mint Paul Simon a gitárjával. Na?

– Ne viccelj, Ivett, biztos félreérted – pirultam el.

Közben a német tanár előhúzott egy zacskót, tele nejlonharisnyával.

– Ezt nektek hoztuk. Úgy tudjuk, nálatok nem lehet harisnyát kapni.

Mindannyian csalódottan néztünk, Kriszta néni próbálta menteni a helyzetet:

– Jaj, gyerekek, nem tudták, hogy itt vége a diktatúrának. Vagyis azt hitték, még mindig nem lehet harisnyát kapni. Na, mosolyogjatok szépen, és válasszatok! Ne sértsük meg őket.

Kerülgettük egymást aztán egy héten át Hansszal, amíg el nem érkezett a fénypont: leutaztunk a Balatonra Ivették nyaralójába. Hans került a társaság középpontjába, amikor elővette a gitárját, és a Red Hot Chili Pepperstől az *Under the Bridge*-et játszotta. Néztem őt, és arra gondoltam, nem lehet ilyen szerencsém, hogy pont neki tettem. A fiúnak a kör közepéről. Pedig magas voltam, vékony, hosszú, barna hajú, tizenhét éves lány.

Amikor Hans befejezte a gitározást, mindenki beszélgetni kezdett, ő pedig odalépett hozzám, és azt kérdezte:

– Félsz a vámpiroktól? – jól emlékszem erre harminc év távlatából is.

– Nem, dehogy, nem hiszek a vámpírokban – válaszoltam, és beszélgetni kezdtünk. Folyama-

tosan engem nézett meleg barna szemével. Megtudtam, hogy építész szeretne lenni, és zenész is, szereti az éjszakát, akkor alkot. Ha családik, akkor egyszerűen továbblép, és új álmokat épít. Arra gondoltam, ilyen ez a nyugati világ, meg lehet valósítani mindent. Ha nem sikerül, akkor meg továbblépünk, és új álmokat szövünk.

– Tudod – jegyezte meg Hans –, azt hittem, itt nálatok csak szürke betontömbök vannak. Arra nem gondoltam, hogy ilyen szép, okos lányt találok itt, mint te.

Eljött a lefekvés ideje, mindenki matracokon feküdt, egy nagy, közös szobában. Hans mellém húzta a matracát, megfogta a kezem és simogatta a hajam.

– Én nem szeretnék többet, maradjunk így – mondtam neki. Arra gondoltam, Hans hazautazik, és ha most vele elveszítem a szüzességem, nagyon fog fájni, ha hazamegy.

– És Hans azt mondta:
– Jó.

Megfogtam a kezét, és a fejemre tettem, hogy simogassa a hajam. És simogatta egész éjen át, más nem történt, én pedig végtelenül boldog voltam.

Másnap Hansék hazautaztak. Mielőtt felszálltak a vonatra, készült három csoportkép. Természetesen egymás mellé álltunk. Az elsőn nem ölelt át, a másodikon kicsit félszegen elindult a karja, a harmadikon már átölelt.

Semmiben sem maradtunk, amikor felszálltak a vonatra, és ez így volt rendjén. Nem létezett sem internet, sem mobiltelefon. Hazaértem, elővettem

Tóth Eszter Zsófia

a papírból készült kis mézeskalács házamat, amelybe cetliket gyűjtöttem azokat az idézeteket és mondatokat, amelyeket fontosnak és érdekesnek tartottam. Felírtam kis cédulákra Hans mondásai közül azokat, amelyek a leginkább tetszettek. Időnként elővettem és elolvastam újra és újra.

Tizenöt évvel később regisztráltam egy közösségi portálra. Hamarosan érkezett egy ismerősnek jelölés, Hanstól.

Rögtön ráírtam:

– Emlékszel a balatoni esté-
re?

– Persze hogy emlékszem – írta ő. – Meg a táncházra is. És nem bántad meg, hogy nem lett több? – kérdezte.

– De, kicsit igen – válaszoltam. – Nagy hatást tettél rám. Felírtam a mondásaidat kis cetlikre. És beraktam egy mézeskalács házba.

– Tényleg?

– És mi van veled? – kérdeztem.

– Építész lettem, és zenész – válaszolta. – Megvalósítottam az álmaim.

– Anya, mi ez? – a kamasz fiam épp a szekrényben kotorászott, és egy ütött-kopott mézeskalács házikót tartott a kezében.

– Gyere, bontsuk ki! – mondtam én. – Képzeld, kamaszkoromban ebbe gyűjtöttem azokat a mondásokat, amelyek nagyon tetszettek. Hans mondásait is.

– Anya, ki volt Hans?

– Egy cserediák Németországból. Ugyanolyan mandulavágású szeme volt, mint nekem, és nagyon jól gitározott.

– És melyik volt a kedvenc száma? Anya, meséld még róla!

KARÁCSONYI FÉNYEK

Gyerekkoromban, azért, hogy a szorgalmas anygalkák meghozhassák és feldíszíthessék a karácsonyfánkat, engem a szüleim átvittek anyai nagymamáméhoz. Szerettem ezeket az izgalommal és várakozással teli délutánokat.

Közel laktak a Balatonhoz, így sokszor kísértünk a mólóra. Alaposan szemügyre vettük, hogy fagy-e már a tó vize, vagy ha már befagyott, milyen vastag lehet a jég, mikor lehet majd biztonságosan csúszkálni vagy korszolyázni. A sirályok létszámának rutinos ellenőrzése után visszamentünk, egy könnyű kis ozsonna elfogyasztása végett. Utána feldíszítettük nagyieik kicsinyke fáját, hiszen tudvalevő, hogy az anygalkák csak a gyerekekhez visznek, elvégre rengeteg helyre kell menniük. S ha már úgyis itt vagyok, legyen hát segítségére az anygalkáknak, díszítsek egy kicsit én is. Fontosnak éreztem magam, s nagy komótosan akasztgattam a réges-régi díszeket az illatos fára, alaposan megfontolva, melyik hová is kerüljön.

Mire besötétedett, megállt apa autója a ház előtt, nagyszüleim már ünneplőbe öltöztek, s indulhattunk is. Egyik alkalommal épphogy csak a kertkapuig jutottunk, felpillantottam, s csudás dolgot láttam! Villogó, színes fényeket, kereszt alakban.

„Nézétek – kiáltottam fel –, ott visznek egy karácsonyfát az anygalkák! Lehet, hogy éppen most viszik hozzánk! Siessünk!”

„Az bizony meglehet!” – válaszolta nagypapám, megmosolyogva rajongó, naiv hitemet.

Beszálltunk az autóba, és arra gondoltam, ha elég gyorsan hazaérünk – még az angyalok előtt –, megláthatom, miképpen tudják bevinni a feldíszített fenyőfát a szobába. Természetesen hazaérkezésünkkel a szoba ajtaja már zárva volt, bent titokzatos csönd és sötétség. „Hát erről megint lemaradtam... – gondoltam magamban –, na, talán majd jövőre.” Aztán én is ünneplőbe öltöztem, amit anya gondosan bekészített a fürdőszobába. Amikor kijöttem, megszólalt a kiscsengő, a szobaajtó

cikornyás üvegén át pedig sejtelmesen villogó, színes fények vártak.

Beléptünk az ajtón, s én tágra nyílt szemmel álltam a karácsonyfa előtt. Közösen – a lemezjátszó s egy bakelit-lemez segítségével – énekeltünk, aztán boldog, áldott karácsonyt kívántunk egymásnak. Ezután következett az ajándékosztás. Ezt imádtam, mert mindig én vihettem oda a csomagot boldog tulajdonosának. Amíg nem tudtam olvasni, először anyukámhoz vittem, aki elolvasta a kis cédulát, aztán én nagy műgonddal odaszállítmányoztam az illetékesnek az ajándékát.

Még kisebb lehettem – nem voltam még iskolás –, amikor betlehemesek jöttek hozzánk. Ha felidézem, csak néhány mozaikkép villan fel. Arra em-

lékszem, hogy ők milyen magasak, én meg milyen kicsi vagyok... Emlékszem három mély hangú fiatalemberre, a su-bájukra, a kicsi jászolra. Megilletődve néztem őket. Amikor erre gondolok, bevillan az az érzés, minthogyha egy másik idősikban lettünk volna, talán éppen ott és akkor, az igazi jászol mellett...

Felnőttként már én is segítettem ott-hon a díszítésben – ugye emlékszünk: azért, hogy az anygalkák eljussanak minél több jó gyerekhez. Egyszer felelevenítették ezt a történetet a szüleim. Már-mint azt, hogy karácsonyfának néztem egy repülőgépet színes fényeit...

Amíg apa nővérei éltek, ők is csatlakoztak hozzánk. Nemrégiben a kezembe került egy fotó, ahol heten ülünk egymás mellett. Aztán múltak az évek,

egyre kevesebben lettünk a karácsonyfa körül, az angyalok serege meg csak egyre bővült, csak bővült...

Mára már csak ketten maradtunk az anyukámmal. Rokonok szerte az országban és a nagyvilágban. Az ünneplőruha, a fenyőillat még megvan, és az az ősrégi játékoroszlán, akit hároméves koromban kaptam, s e sorok írásakor biztatón néz rám huncut gombszemével a másik szobából. Amikor karácsony estéjén – felpakolva ajándékkal és finomságokkal – átbálgatok anyukámhoz, fel-felpislantok az égre. Hátha megint látom őket. Mert igenis én akkor és ott angyalokat láttam!

Méghogy repülőgépek! Felnőttek!?! Ugyan már!

Nem tudnak azok semmit...

könyv

MIÉRT MÉRGELŐDIK A SAS?

Csik Mónika: *Nincs rajta gatyá. Állati állatsoroló.* Életjel, Szabadka, 2022

Mindig irigyeltem a természetfotósokat, de még jobban a természetfilmek készítőit, akik órák hosszat figyelik, hogyan élnek, mit csinálnak a szabadon élő állatok. A mai kisgyerekek többsége csirkét, tyúkot is csak fagyasztott, konyhakész állapotban lát, esetleg rajzfilmen. Fogalmuk sincs, mekkora öröm, amikor sikerül eliszkolni a félelmetesen közeledő gúnártól, sőt kevesen láttak közülük a poros falusi utcán ludat is, amelynek nyomában kislábak hada totyog, szedi a lábát.

Csik Mónika legújabb verseskötetéből huszonöt állat válik a kis olvasó vagy vershallgató személyes ismerősévé, így szinte észrevétlenül tanulhatják meg, hogy a gém, amelynek lakhelye je-

len esetben Palicson van, rákot, halat eszik, vagy azt, hogy hány lába is van a ráknak, amelynek természetes közege a folyó, a tó, az iszapban érzi magát a legjobban.

A könyvben szereplő huszonöt állat mindegyike – közöttük van ló, fűrj, nyúl, jak, hód, őz, strucc, légy, kos – valamelyik vajdasági, magyarországi településen él, illetve néhányval Bhutánban, Kubában, Londonban Párizsban vagy épp Nápolyban találkozhat az olvasó.

A kötetben a limerick versformával találkozunk. Ez a viktoriánus Angliában keletkezett. Abban az időben, valamint később is nagyon divatos volt ötsoros, a a b b a rímképletű humoros versikéket írni. Ilyen vicces – gyakran emberi tulajdonságokkal rendelkező – figurák Csik Mónika verseinek szereplői is: a strucc, akin se gatyá, se bugyi, és a kedvence a bugi-vugi, a moly, amely Londonban él,

gyakran van kissé zord hangulatban, és természetesen délutánonként teázik, az őz, akinek pörge a fenéke, hisz naponta több órát fut, sportol.

És mit lehet tudni a gyíkról?

„Itt egy gyík, lakhelye Horgos, zöld színű, helyenként foltos, mezítláb érkezett, mondja, hogy férjezett, ámbár ez nem olyan fontos.”

Sok kis mikrovilág nyílik meg a gyerekek előtt, megmozgatva a fantáziáját. Ehhez járulnak hozzá Janovics Erika színes, ötletes rajzai is.

A bájos, vicces állatsoroló a gyerekek közeli ismerősévé teszi a könyv hőseit, és reméljük, felnőttként is jobban odafigyelnek az állatvilágra, arra, hogy a természet egyensúlya nem billenhet, borulhat tovább.

Mihályi Katalin

A TINILÁNYOK SEM ÁRTATLANOK

Fekete J. József

Sara Blædel: *Sziklasír*. Fordította Sulyok Viktória. Animus Kiadó, Budapest, 2022

Susan Dahlgaard tizennégy éves korában, 1995-ben egy osztálykirándulás alkalmával tűnt el. Holttestét évek múltán, csaknem negyed évszázaddal később találták meg a kirándulósziget egy sziklabarlangjában, amelynek bejáratát addig egy kidőlt fenyő törzse torlaszolta el. A holttest felfedezését követően sorra kezdenek eltűnedezni a már felnőtté vált egykori barátnői, akik a legtöbbet tudhattak egykori osztálytársuk utolsó napjairól. Az egyik eltűnt Louise Rick rendőrnnyomozó öccsének felesége, ezáltal kerül a történetbe az egyébként hosszú szabadságát töltő nyomozónő.

Itt kell megjegyezni, hogy a *Sziklasír* a népszerű dán író tizedik Louise Rick-krimije, de az előzők magyarul nem olvashatók. Ennek ellenére a regény önmagában is megállja helyét, nincsen olyan előzménye, ami zavarná a történet megértését.

A regény műfaja skandináv krimi, más néven nordic noir, amiből hiányzik a külső, nyomasztó, sötét hangulat, ehelyett legfeljebb lelki teherként jelenik meg a depresszív élmény. Nincsenek benne pazar tájleírások sem, az elbeszélő kizárólag a tényekre hagyatkozik, meg az érzelmekre összpontosít, hiszen a rendőrnnyomozó(nő) szemzőgéből látatja az eseményeket. A csavaros történet mellett megjelenik a regényben a műfajra jellemző társadalomkri-

tika. Az író nem megy el szó nélkül a közösségben gyakori negatív jelenségek mellett, mint a párkapcsolatok válsága, a gyermeknevelés buktatói, az alkoholizmus, a fiatalkori bűnözés, a problémamegoldás helyére lépő öngyilkosságok. Valójában túl sok is ebben a regényben az öngyilkosság, az öngyilkossági kísérlet, a jó és rossz nevelőszülő, a párkapcsolatokon meg a családon belüli feszültség. Ez utóbbi viszi a pszichológiai vonalat, ami háttérbe szorítja a nyomozással járó pepecselés taglalását.

Miként már jeleztem, Louise Rick rendőrnnyomozó, aki az eltűnt személyekkel foglalkozó osztályról a gyilkossági osztályra kerül vezetőnek, de nem fűlik a foga az íróasztal mögötti munkához, így a kinevezése visszautasítását fontolgatja. Éppen hosszan elhúzódó szabadságát tölti, amikor nyomtalanul eltűnik a sógornője, a rendőrség gyilkossággal gyanúsítja meg sógornője férjét, a nyomozónő öccsét, aki felesége eltűnését követően kétszer is öngyilkosságot kísérelt meg. A feleség egyszer már bejelentés nélkül faképnél hagyta házastársát és két gyermekét, így a férj joggal gondolja, hogy a nő újra lelépett. Csakhogy egyáltalán nem efféle családi bonyodalom történt, hanem valami sokkal bonyolultabb és rémesebb.

Camilla Lind bűnügyi újságíró. Louise barátnője, és ugyanabba az iskolába járt, ahová az eltűnt Susan meg a később egyenként eltűnedező barátnői. Susan holttestének felfe-

dezése és a későbbi események személyes késztetést jelentenek számára a bűnügy feltárására, így voltaképpen ő nyomoz a szabadságát töltő rendőrnő helyett, akit túlságosan leköt öccsének öngyilkos hajlama, magánéletének zátonyra futása és szakmai pályafutásának dilemmái. Férje tragikus halálát követően – fölakasztotta magát – kezd összeállni egy mozaikcsalád: Louise és a fia, Jonas, valamint Eik és lánya, Stephanie. A nyomozónő szabadsága alatt együtt indulnak féltéves kalandtúrára. Louise a házasságukat tervezi, amikor Eik bejelentése, miszerint inkább a lányának szenteli élete további részét, keresztülhúzza számításait, és ekkor érkezik a hír, hogy öccse megpróbált véget vetni az életének. Drámából tehát akad bőven, nem hiányzott mellé egy negyed évszázaddal korábbi, felderítetlen baleset vagy bűntény.

Camillához sem kegyesebb a sors, új párjával éppen baba-vállalást tervez, amikor tizenhét éves fia bejelenti, hogy apa lesz. Az újságírónt ledermeszti a tudat, hogy leendő gyermeke és unokája együtt járhat majd bölcsődébe. A két nő viszont erős, a megpróbáltatások nem tántorítják el hivatásuktól, igyekeznek felderíteni a sorozatos eltűnéseket, öngyilkosságot és öngyilkossági kísérleteket, valamint azok összefüggését a tinilány huszonöt évvel korábbi eltűnésével.

Tekintve, hogy a szerző és regényének legtöbb szereplője is nő, természetes, hogy a női vonal a legkidolgozottabb, az

érezelmek, érzések és megérzések kiemelten hangsúlyosak. A történet legalaposabban kidolgozott vonulata a kamasz lányok lelki-érzelmi világának bemutatása, a barátnők egymás iránti ambivalens viszonyának szinte lélektani mélységű ábrázolása, ami a csavaros történet, a lassítások ellenére is fenntartott feszültség, a váratlan fordulatok mellett a mű legfőbb érényeként értékelhető. Kiderül,

hogy a tinilányok nem járultak hozzá tevőlegesen Susan halálához, de korántsem ártatlanok az ügyben.

Az elbeszélő leginkább tömondatokban fogalmaz, szinte meglepő, hogy az erősen visszafogott, szinte lecsupaszított narrációval mindvégig leköti az olvasó figyelmét. Sara Blædel regénye számomra újabb lépcsőfok a skandináv krimik megkedvelésének irányába.

PERIRATOK ÉS IRODALOM

Várady Tibor: *Mi legyen a bronz utazóórával? Újabb történetek az irattárból*. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2022

Várady Tibor legújabb, a Forum Könyvkiadó gondozásában megjelent kötete újfent a nagybecskereki Várady ügyvédi iroda archívumából tár elénk olyan történeteket, amelyeket tanúkihallgatások, bírósági ítéletek ihlettek, és irodalmi bravúrral átforgalmazott élettörténetekként, aktákból kiszabadult emberi sorsok megrázó leírásaként láthatunk viszont.

A szerző jogászcsalád sarjaként nőtt fel, édesapja Várady József ügyvéd, nagyapja Várady Imre jogász, országgyűlési képviselő, aki 1939-ben mint egyetlen magyar szenátor képviselte a vajdasági magyar kisebbséget a belgrádi országgyűlésben. Az általános iskolát és a gimnáziumot szülővárosában végezte, a Belgrádi Egyetem Jogtudományi Karán diplomázott, majd a Harvardon doktorált nemzetközi jogból. Az irodalommal egyetemi docensként került kapcsolatba, Újvidéken 1969 és 1971 között az Új Symposium fő- és felölős szerkesztője volt, 1990 és 1999

között pedig a Létünk folyóiraté. 2010 óta a dokumentumpróza műfajának művelője, mely könyvsorozat a szerző hivatásának, a jogtudományának és az irodalomnak a találkozásaként született, és az *Újabb történetek az irattárból* alcímet viseli.

A *Mi legyen a bronz utazóórával?* című kötet a sorozat legújabb darabja, melynek címe is egy végrendeletből kiragadott mondat, amelyet Kiss Ernő aradi vértanú dédunokája írt, 24 oldalon leltárba véve az eleméri kastély és a szentmihályi birtok vagyontárgyait. Ebben emléket állít a Szirmai Károly által szerkesztett Kalangya munkatársainak, mindenekelőtt Farkas Geizának, de Borsodi Lajosnak és Várady Imrének is – áll a kötet Szirmai Károly-díjra való felterjesztésének indoklásában. Dr. Faragó Kornélia irodalomtörténész, a zsűri elnöke egyedi köteteknek minősítette Várady Tibor műveit, ugyanis „dokumentáris feldolgozással nemigen szoktak szépirodalmat írni. Viszont ezek a könyvek bekapcsolódnak a jelenkori magyar irodalom folyamataiba, ugyanis léteznek olyan könyvek, amelyek úgy mond archívális eredetűek és archívális szemléletűek”.

A kötet *Valóság után* című fejezetében Várady Tibor Paul Valéryt idézi, aki szerint: „Egy vers sosincs készen – mindig egy véletlen vet neki véget.” Amennyiben ezt elfogadjuk, felmerül a kérdés, hogy mi a helyzet a dokumentumprózával. A szerző meglátása szerint ez talán még bonyolultabb, mivel néha nem a befejezés, hanem a kezdet hiányzik. „És látom azt is, hogy nagyon izgalmasak lehetnek a kezdet nélküli történetek.” Aztán – mint ahogyan ezt Valéry a verseknél észrevette – vannak véletlen befejezések. Aki a múltat akarja leleplezni, néha az ürességet kell eleven tartalommal megtöltenie. Várady Tibor kutató, utánanéző, dátumokat és iratokat egyeztet, és ebben a szövevényesen bonyolult és feltárára váró világban életre kelnek az évszámok, tartalommal telnek meg a leírt, aktákba zárt szavak. Akárha Borges *Bábeli könyvtár*ában járnánk, tudományok, jog és irodalom összefonódásának polcain keresgélve. Az emberiség alapvető misztériumait nem fedhetjük fel, és súlyos titkok megvilágítására is túl kevés időnk jut, de különleges emberi sorsokba, életutakba tekinthetünk be.

„Ha leleplezésekkkel közeledünk a múlthoz, lehet, hogy azt is felfedjük,

hogy a helyén csak üresség maradt. Különösen akkor van ez így, ha a szabványos történelembe be nem fogadott múltról van szó” – írja Várady Tibor, és regényhősökkel, élettel tölti meg az akták „halott” anyagát, periratokba zárt életek/élettörténetek szabadulnak ki, és az irodalom eszközeivel eleven szövegtestté alakul a múlt.

Lódi Gabriella

A JÓ SZÍNHÁZ TÖBB NYELVEN, TÖBB ESZKÖZZEL MESÉL

Madár Anikó

Beszélgetés Hegyemegi Máté Junior Prima díjas rendezővel, koreográfussal, tánc- és színművésszel

Hegyemegi Mátéval a vajdasági közönség 2013-ban találkozhatott először, amikor a Szabadkai Népszínház Magyar Társulata és a budapesti Katona József Színház közös, *Vörös* című előadásában szerepelt. Azt a produkciót koreográfusként is jegyzi. Nemrég újra hallatott magáról, a Desiré fesztiválon két általa rendezett előadást láthattunk, a Kosztolányi Dezső Színházban pedig színpadra állította *A föld fia* című darabot.

Amikor Máté Gáborral a Vörösnön dolgoztatok, akkor meglehetősen szerényen és visszafogottan nyilatkoztál, nagyon a pályád elején voltál. Az akkori önmagadhoz képest milyen Hegyemegi Máté tért vissza Szabadkára?

– Igen, az vagy az utolsó évem volt az egyetemen, vagy az első az egyetem után, megilletődött állapotban. Már az is nagy dolognak számított, hogy a Katona társulatával meg a Népszínházzal dolgozhattam, ráadásul egyből kettős pozícióban. Nagy feladatot jelentett egyszerre bent is lenni, meg a koreográfiát is készíteni, és az az anyag, amivel a Vörösnél foglalkoztunk, tematikailag rendkívül erős, úgyhogy érdekes és élménydús találkozásként jellemezhető. Azóta eltelt kilenc év, sok minden történt és változott, ma már főként inkább rendezek. Egyre kevesebbet játszom, és igyekszem ritkábban koreográfiát készíteni, valahogy a rendezés lett az, amiben jobban érzem magam, és talán, remélem, jobban is meg. Szeretek egy adott előadáshoz saját világot kitalálni, koreográfusként is így dolgoztam. Nagy munka, annyira sok elemzéssel jár, hogy megtaláljam egy darabnak a nyelvét, hogy gyakran azt éreztem, ennyi munkával jobban érzem magam, amikor a saját vízióim, mániáim mentén egy egész előadást találok ki, és annak a rendszerét az elejétől a végéig én építem fel. Rendezőként a színészekkel és az egész stábbal való viszony is más, az ember mindenkivel kapcsolatban van. Ezt a részét is szeretem, és így több alkalmam van ezt megélni. Nekem fontos, hogy már a munkafolyamat elején megtaláljuk azt a nyelvet, amiben az előadást játszani fogjuk, legyen az mozgásszínház, absztrakt fogalmazás vagy teljesen prózai, azt kell megtalálni, ami abban a közegben, ahol az előadás készül, annak a nézőbázisnak fesszveti a határait.

A szabadkai közönség számára a Kosztolányi Dezső Színházban *A föld fia* című előadást készítettétek. Mit mondanál el az előadásról, akár tartalmilag, akár az említett nyelvet illetően?

– Ez egy furcsa, még az én munkáim között vagy azokhoz képest is másfajta textúra, merőben más anyag, amely a mágikus realizmus mentén íródott. A költészet és a naturalizmus-realizmus folyamatosan ütközik benne, mert van egy csavar az előadásban, egy olyan alaphelyzet, ami az abszurd felé viszi. Megszületik egy párnak a gyermeke, félig a földbe, és végig a földben is van. Azt próbálja az előadás körüljárni, hogy milyen ez a nem mindennapi élethelyzet, amikor egy másfajta gyermek születik, hogyan tudják a szülők őt nevelni, hogyan tudnak hozzá viszonyulni, illetve az egymáshoz való viszonyuk hogyan változik meg annak hatására, hogy egy új helyzetben kell, ráadásul hirtelen, szülőnek lenniük. A gyermekvállalás érzékeny téma, ez esetben – és ez is fontos része a dolognak – a korán jött gyermekvállalásról van szó, arról, hogy ezt hogyan lehet fiatal felnőttként jól csinálni. A darab szépen belemélyed ennek a rétegeibe, hogy hogyan lehet egy ilyen különleges gyerekkel létezni, milyen csodákat ad, és közben milyen nehézségek elé állítja az embert. Mindezt Gunilla Boëthius svéd drámaíró, regényíró izgalmas humorral írta meg. Ezzel egyébként sokat dolgoztunk, mert az északi humor valahogy távol áll tőlünk, egyszerűen nem szoktunk hozzá, pedig jóízű ironia van benne. Erre a Kosztolányi színészei jól ráéreztek, és elkezdtek lubizkolni abban, hogy a mélységek mellett hogyan lehet a finom ironikus pillanatokat is kidolgozni. Remélem, hogy ez a nézők részéről is érthető, és nekik is úgy működik, mint nekünk. A srácok jól ismerik a saját közönségüket, illetve jó ízlésű színészek, az ember rá tudja erre bízni magát, érzi, hogy jó helyeken keresgélnek, és szép dolgokat hoznak.

A te előadásaidban fontos a testhasználat, a Kosztolányi csapata pedig nyitott, kísérletező kedvű és edzett. Mennyire hangsúlyos *A föld fiában* a mozgás?

– Ahogy mondtam is, igyekszem megtalálni a legjobb nyelvet az előadáshoz, és ebben hol jelentősebben, hol kevésbé jelentősen van jelen a mozgás, de minden előadásomat valamilyen meghatározza, hogy ilyen osztályban végeztem, és Hor-

Hegyemegi Máté

váth Csaba volt a mesterem, aki a mozgásszínháznak erős művelője és fejlesztője. Ez itt is jelen van, de egyáltalán nem mozgásszínházzal beszélünk, hanem egy olyan fajta színházzal, ahol sokat dolgozunk azokon a jelentéstartalmakon, amelyeket a test fejez ki. Sajnos nincs rá elég jó szavunk, költői színháznak szokták hívni, ami kicsit fellengzősen hangzik, ezért nem is szeretem használni, de olyan színház ez, ami úgy használja a képeket, a tárgyakat, az egész közeget, hogy azoknak a többletjelentéseit, többlettartalmait kiemelve, illetve a test viszonyait, egy-egy érintést, gesztust picit önmagánál tartalmasabban alkalmazza. Sok festményt néztünk a próbafolyamat során, a darabnak van egy olyan tartalmas szövege, magja, amiben törekedtünk ezt az előadást úgy létrehozni, hogy szinte festménytől festményig mozognak a színészek. Ilyen szempontból ott van a mozgásszínház, de egy érdekes, visszafogott helyzetben, ami néha-néha kirobban, pont azért, hogy az érzelmedús és akciódús helyzetet még inkább fokozza. Sok az olyan visszafogott helyzet, amiben az érzelem dominál, és közben mellette, mint egy festmény, valami megragadott, egy pillanatot emelkedik ki.

Ha már a festményeknél tartunk, olvastam rólad, hogy a képzőművészet is érdekel, a képzőművészet a színházon belül, illetve e kettő kapcsola-

ta. Ha emellett felsoroljuk, hogy fizikai színházi rendező, koreográfus, tánc- és színművész is vagy, akkor úgy tűnik, hogy számodra a színház rendkívül komplex dolog. Hogyan fogalmaznád meg, mi számodra a színház?

– Egyáltalán nem értek a képzőművészethez, azt hozzáteszem, nagyon érdekel, és foglalkozom vele, egyre többet, de még mindig nem eleget. A szobrászat és a festészet áll hozzám szakmailag igazán közel, mert egyetlen pillanatban, egy képből kell egy viszonyt, egy történetet úgy elmesélnie, hogy abban egyetlen gesztus, egy érintés van, egy szemkontaktus, a testnek az az egy pozíciója mesél. A színház ehhez eléggé hasonló, hiszen a sűrítés a központja, hogy minél rövidebb idő alatt minél erősebb és magvasabb tartalmat mondjon el. A színház az egyik legalkalmasabb platform arra, hogy a társművészeteket integrálja, és ugyanolyan hangsúlyosan, tartalmasan használja, mint a szöveget. Sokféle színházat szeretek, de ízlésem szerint mindig az a kiemelkedő, amikor azt látom, hogy minél több nyelven tud, minél több eszközzel mesél. Minél több csatornája, eszköze van egy színésznek – tud hangszeren játszani, énekelni, tud a testével kifejezni valamit –, annál gazdagabban tud mesélni. Rendezőként is így gondolkodom, aztán az ember mindig kísérletezik, hogy meddig mehet el, hogy ne vál-

jon önössé, ne csupán esztétika legyen, hanem mindig tartalommal töltsük meg. Túl kell lépni azon, hogy csak szépséget kínáljunk, fontos, hogy legyen mögötte valami olyan tartalom, ami működteti, és akkor talán nem önös. Sok munka és hosszú idő ezeket megtalálni, és sok ember ízlése – tervezők, zeneszerző, dramaturg – kell hozzá. Szerencsére általában nagyon jó partnereim vannak, olyan emberek, akiknek bízom a szavában, és a közös ízlésünk mentén alakul ki egy koncepció, egy világ, amit felépítünk, és amit aztán még tovább rajzol és színez a színészek személyisége.

A Desiré fesztiválon két munkát láthatta a közönség, mindkettő a Stúdió K előadása, többször dolgoztál például a Szkéné színházban is, vagy a Trafóban, tehát vannak társulatok, amelyekhez szívesen térsz vissza. Milyen csapatokkal szeretsz dolgozni, mit keresel egy társulatban?

– Nincs ebben szűrő. Van egy saját társulatunk, a Narratíva, amelyet pár éve alapítottunk, és szeretem, hogy oda haza tudok menni, és van egy saját közeg, amit fejlesztünk, amellyel mindig új emberekkel tudok megismerkedni rendezőként. Amikor az, amit elképzeltem, találkozik egy más habitussal, személyiséggel, másfajta gondolkodással, akkor sokkal rétegzettebb dolgok születnek. Azokat a közégeket szeretem,

ahol nem okoz gondot, hogy lehajolok, megfogok egy zsákot, és arrébb viszem, mert az gyorsabb, mint ha megvárnám, hogy akinek dolga, az vigye arrébb, és emellett egyébként színész vagy világosító vagy bármi vagyok. Szeretem azokat a közegeket, ahol a színház előrébb van az egónál, és izzik a tenni akarás. Az, hogy ez független színház vagy kőszínház, nem igazán érdekes. Szívesen építetek vagy bontok díszletet, vagy csinállok bármit, ami nem feltétlen a munkaköröm, ha az előrébb viszi a dolgot. Ez működteti azt, hogy többet akarunk csinálni, jobban akarjuk csinálni, mindig előrébb akarunk lépni. Nekem ez fontos, ezekben a helyzetekben érzem jól magam, amikor nem munkahelynek érzek egy közeget, egy helyet, ahova belépek, hanem játszótérnek.

Említetted a Narratívát, amelyet 2019-ben alapítottatok. Milyen irányba indult el ez a színházi közösség, mi volt a célkitűzés?

– Négyen alapítottuk, rendezők, Kovács D. Dániel, Szenteczki Zita, Pass Andrea és én. Próbáltunk egy olyan új struktúrát, újfajta szemléletet, új helyzetet létrehozni, ami reagál korunk lehetetlenségeire, amiben – nyilván én arról tudok beszélni, hogy otthon mi van, bár azt hiszem, hogy sok dologban átfedés mutatkozik – esélytelen társulatot létrehozni, működtetni, a finanszírozás meg egyszerűen nem létező dolog. Olyan műhelyt akarunk létrehozni, ahol az ego kicsit háttérbe szorul, megvalósulhat a színházi hierarchiának a lebontása, boncolgatása, ahol négy ember közösen vezet és csinál színházat, egyszerre rendez, és a kitűzött pont előrébb van, mint a személy vagy a személyes alkotói vágy. Ebből remek dolgok is születtek, meg persze feszültség is, hiszen nehéz félretenni a saját rendezői és személyes meggyőződéseket. Ez jó műhely volt erre, de azóta sokat változott, például a két lány már nincs is velünk, Danival ketten visszük tovább, szalad előre a szekér, miközben húzza vissza a sár, az a dagonya, amin át kell rángatni. A közeg nem igazán segíti ezt, de a színészek és a háttérben dolgozó munkatársaink a rengeteg befektetett energiával működtetik.

A munkáid listáján elég sok klasszikus van, Shakespeare, Dosztojevszkij, Brecht, Molière, rendeztél Woyzecket, vagy itt van például a Nero, amely Kosztolányi regényéből készült, Arany János műveivel is foglalkoztál. Kik azok a szerzők vagy szereplők, karakterek, akik valamit megmozdítanak benned?

– Szeretek a magyar nyelvvel foglalkozni, ez nem valami nyelvvelézés, de szeretem, hogy ennyi szavunk van bizonyos helyzetekre, és ilyen gazdag a nyelvünk. Az előadások szövegein is sokat dolgozunk, belemélyülünk a szövegek könyvekbe, sokat írunk, mert igyekezzünk megtalálni a legpontosabb, legértelmesebb mondatokat a leggazdagabb szavakkal. Emiatt szívesen dolgozom Kosztolányi, Móricz vagy más magyar szerzők szövegeivel, de nem csak magyarokkal, Büchnert vagy Kleistet is említhetném, akiknek szintén fontos a nyelv. Kleist például, amikor megírta a *Kohlhaas Mihályt*, még fél évig azon dolgozott, hogy hova húzza át a vesszőket, és nyelvtanilag helytelen helyekre teszi azért, hogy minél közelebb legyen annak leírásához, hogy az ember hogyan gondolkodik, hogyan vált, hogyan hangsúlyoz, hogy az élőbeszédet valahogy visszaadja, mindezt gyakran költői nyelven. Izgalmas kihívásnak tartom, hogy egy idegrendszer, egy gondolkodásmódot visszaadjunk a színpadon, és ehhez ráadásul találjunk egy formát. Ezek a gazdag anyagok érdekelnek, ahol egy mondat sokkal több, mint az a néhány szó.

Habár most elsősorban rendezel, korábban azt nyilatkoztad, hogy évadonként egy szerep kielégíti a színész Hegyemegi Mátét. Ez érvényes még? Megvan már erre az évadra az az egy?

– Ezt úgy mondtam, hogy maximum egy. Nincs vágyam fel-

tétlenül minden évben színészként egy új darabot próbálni, nem is hiszem, hogy bírnék, tudnék. Nem tartom magam színésznek, tanultam erről elég sokat az egyetemen, jó tanáraim voltak, de sem az idegrendszerem, sem a vágyam nem elég erős, hogy a többféle szerepből mindig megtaláljam belülről azt, amin keresztül kommunikálni akarok. Ez lehet időszakos is, de valahogy most háttérbe szorul. Nem is hívnak annyira, valószínűleg mások is érzik, hogy nem vagyok színész. Vannak előadások, amelyekben szeretek játszani, amelyek még futnak, de újakat már nemigen csinállok. Ennek az is az oka, hogy sok a munkám rendezőként, és ezek általában hamarabb vannak meg, mint ahogy egy színészi felkészés érkezne.

Milyen munkák várnak még a közeljövőben?

– Kétszer rendeztem eddig Sepsiszentgyörgyön, és most megyek vissza harmadjára januárban, úgyhogy majdnem négy hónapot egyhuzamban határon túl töltök, amit meglehetősen élvezek. Utána a társulattal még egy Médeiát fogunk színpadra vinni, amit írunk is, ráadásul javarészt zenés előadás lesz, tehát elég sok zenét is szerzünk hozzá. Ez a két dolog van még az évadban, de épp elég sűrű így, mert ez a szabadkai már idén a második munkám. Kimondottan erős évadom van, jó csapatok és jó munkák, úgyhogy nagyon boldog vagyok.

Saitos Lajos

Mit tudhatott

Őszutó volt hideg télélő
a régi piacon forgolódtam
váratlanul egy cigányasszony
szólított meg pénzt kért
forralt borra megveszi az Isten
hidege – panaszkodott: s mert
adakozó kedvemben voltam
(mint megannyiszor) némi
aprót nyújtottam át neki
mire ő megragadta kezemet
tenyeremre s rám nézve
kéretlenül csak annyit mondott:
ötvenéves korára csinál karriert
de hetven lesz mire elismerik...
Ó Istenem! Mit is tudhatott meg
hirtelen rólam az a töpörödött
öregasszony aki még az első ötven
évelem első felén is „innen” voltam
s látta milyen gyötrelmes/álmatlan
éjszakák várnak még rám
– írásra készülvén – de ott
abban a pillanatban az alkalmi
jósno maga is megdolgozott
keresményéért...

Sinkovits Péter

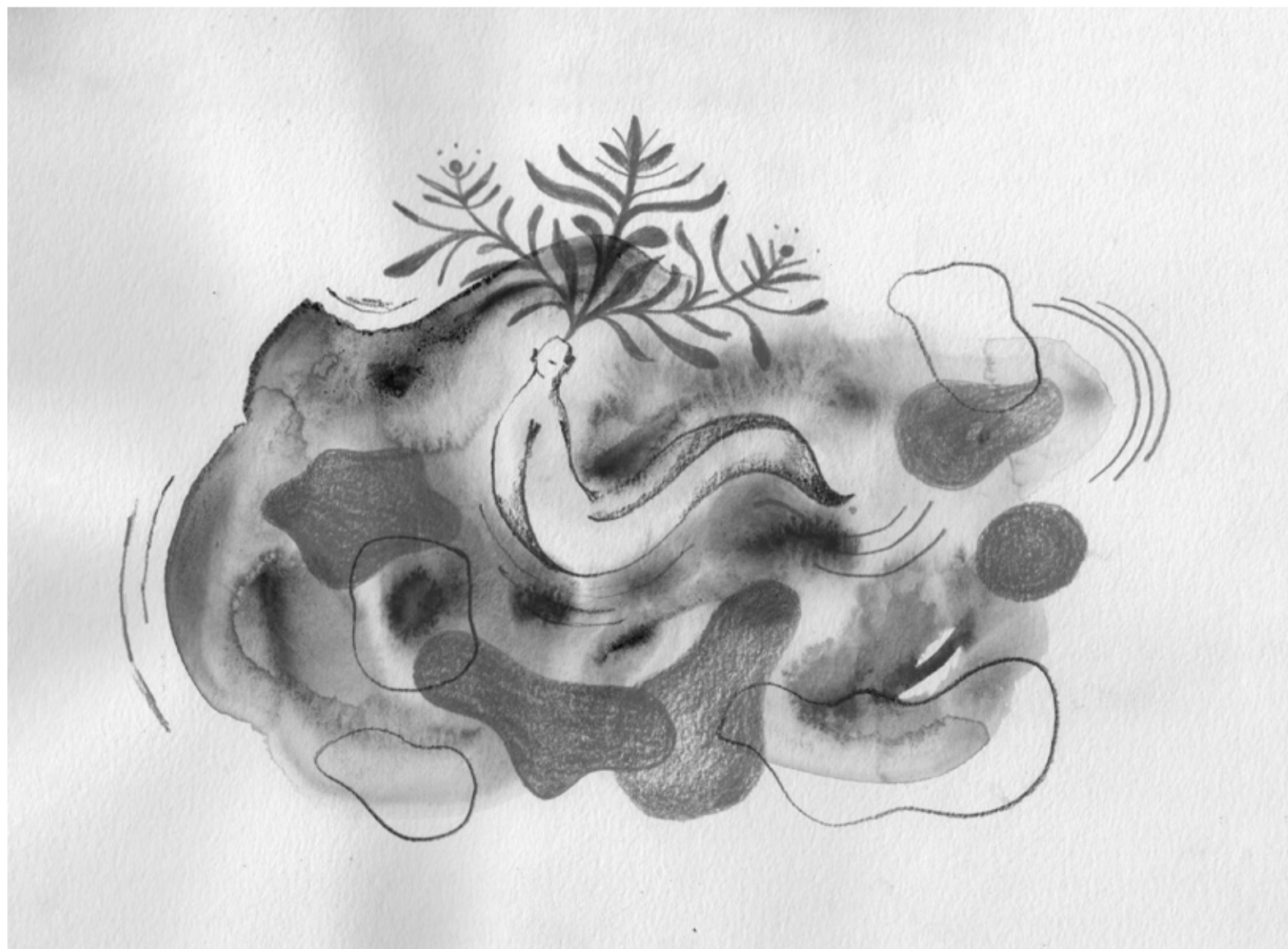
Fénytornászok

Fénytornászok lakják a szigetet,
holtak, élők, egyebek.

Ki lázad, magát nem sajnálja,
vesztesnek leesik az álla.

Óbor csurran, szoknya lebben,
késlekedve jó a reggel.

Kárvallottja sincs már az időnek,
a bozótok lassan mindent benőnek.

színház

GYÖKEREINK

Lukács Lilla

Sok emlékem kötődik a fákhöz. A régi meggyfa a szüleim kertjében, amire először mertem felmászni (persze, fel is akadtam rá), ami olyan sok megygyet termelt minden nyáron, hogy hetekig fejtettük – haragudtam rá miatta. A nagy diófa a mamáék kiskonyhája mellett, amire meg a mama haragudott mindig, mert teleszemetelte az udvart. A babérfa a fiumei lakás előtt, ami mellett valahányszor elsétáltam, azt kívántam, bárcsak küldhetnék a leveleiből az otthoniaknak bablevesbe valót. A fákra mindig úgy gondoltam, mint kedves óriásokra, akik ott vannak körülöttünk, hasznunkra vannak, semmit sem kérnek cserébe, és túlélnek minket. Megkötik a talajt és bennünket is. Erős gyökereik nekünk is biztos talajt nyújtanak.

Minderről azért írok, mert megnéztem a Kosztolányi Dezső Színház 2022-es évének utolsó és a 2022/2023-as évad második bemutatóját december 22-én, a svéd **Gunilla Boëthius** újságíró, drámaíró és író *A föld fia* című darabját – a KDSZ-ben mutatták be először magyarul. Az előadás rendezője Hegymegi Máté, akinek két rendkívül jó rendezését láthattuk a novemberi Desiré Central Station Fesztiválon: a *Heilbroni Katicát* és a *Nerót* (mindkettő a budapesti Stúdió K Színház előadása).

A föld fia Kalle (Mészáros Gábor), aki félig a földbe született, félig a föld felett. Deréktól lefelé a földben van, a felsőteste pedig felette. Akár úgy is tűnhet, hogy félig ember, félig fa. Nem tudjuk, hogy gyökerei vannak, vagy lábai. Anyja Anja (Fülöp Tímea), apja pedig Björn (Kucsov Borisz), akik lelkes természetbarátok, a szívükön viselik a Föld sorsát, és egy kicsit ökoszorongók is – de csak amennyire ez trendi manapság. A két szerelmes egyik

erdei sétája során megfogja Kalle, aki más, mint a többi gyerek. Mivel Kallénak problémát okoz a mozgás, ezért szülei kiköltöznek hozzá az erdőbe, hogy gondját viselhesék. Tetőt építenek a feje fölé, ennivalót adnak neki, meleg ruhát rá, hogy ne fázzon. Szóval, nevelik, ahogyan az a szülőktől szokás. Egyszer nagyon zord tél jön, viharos és iszonyú hideg. Az apa pedig tudja, hogy a fiú nem élheti túl, ha kint marad az erdőben. Anja viszont nem engedí kiánsni a fiút a földből, hiszen az ugyanúgy jelentheti a halálát, így ott marad vele az erdőben a farkasordító hideg tél alatt, és segít a fiának túlélni. Ahogy Kalle csepereg, úgy nyílik ki előtte a világ is. Ebben a könyveknek is nagy szerepük van, amelyeket tanítójától, Kurttól (Búbos Dávid) kap. Az (erdei) élet, akárcsak az azon kívüli, számos nehézséget gördít az ember elé, ahogyan Kalle elé is: elhagyja az apja, az anyja, a nagymama (Verebes Andrea) – ahogy a társadalom is – elutasítja. Megtapasztalja az egyedüllétet, főként a magányt, de a darab végén visszatér (és nemcsak ő, hanem Anja is) a gyökereihez.

Az előadás díszlete egy izgalmas, természetes és természetközeli közeg: a színpad közepén egy magasságyásra emlékeztető erdőrézlet, tele fekete földdel, ennek közepén él félig a földben Kalle. A darab cselekménye ezen a néhány négyzetméteren zajlik, középpontjában és közepén a furcsa, mágiikus életű fiú helyezkedik el. Mészáros Gábor Kalle szerepében nagyszerű, finom érzékenységgel közelíti meg a feladatot – a világra rácsodálkozó, nyitott és ártatlan kisfiút, a dacos kamaszt és az élettől megkérgesedett felnőtt Kallét árnyaltan kelti életre, a varázslatban odaadóan segíti őt többi játszótársa is.

Fotók: Molnár Eavárd

Az előadásban szereplők a színpadtechnikusok is. Ez tulajdonképpen egy rendezői, színházkészítői gesztusként is értelmezhető: a fénymester, a hangtechnikus és a díszletező is részei a színpadi varázslat, a

mágia megalkotásának, ezért előttünk végzik ők is a munkájukat, ahogyan a színészek is. Másrészt pedig a színházi mágiikus realizmus eszközeként is felfogható, az előző gondolat mentén, tehát ők a valóságosság a mese létrejöttében.

A föld fia összességében rendkívül érzékenyen és tisztán mesél olyan nagyon is valóságos élethelyzetekről, hogy milyen lehet, ha egy családnak fogyatékkal élő tagja is van, mi történik ilyenkor a szülői dinamikával, hogyan érzi magát az, aki más, mint a többség, akit bármekkora szeretettel is vesznek körül, mégsem érthetik meg teljesen, vagy milyen lehet, ha minden szeretetünkkel körülveszünk valakit, aki más, teljesen mégsem érthetjük meg. Mindez egy letisztult mese formájában jelenik meg előttünk a színpadon.

A gyökérzet a fa részei közül az, amely a föld alatt található. Vannak gyökérhajtások, amelyek a fa növekedéséhez és fejlődéséhez elengedhetetlen vizet szívják fel, raktározzák,

az idősebb, fás gyökerek pedig rögzítik a fát a földben. *A föld fia* című előadás szerint van hasonlóság az ember és a fák között, és én el is hiszem neki. Nekünk is vannak gyökereink, amelyek rögzítenek bennünket az élethez.

**Gunilla Boëthius:
A föld fia**

A drámát fordította:
Szappanos Gábor

Szereposztás:

Anja: Fülöp Tímea
Björn: Kucsov Borisz
Kalle: Mészáros Gábor
Nagymama: Verebes Andrea
Kurt: Búbos Dávid

Dramaturg: Balázs Júlia

Díszlettervező: Fekete Anna

Jelmeztervező: Pető Kata

Zeneszerző: Urbán Kristóf

Grafika: Ónya-Oláh Dóra

Rendezőasszisztens:
Szerda Zsófia

Rendező: Hegymegi Máté

